

Raisa Baer

Kansalaistoiminta yleisten kirjastojen tulevaisuudessa

Helmet-kirjastot kansalaistoiminnan mahdollistajina

Opinnäytetyö

Syksy 2018

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi

Suuntautumisvaihtoehto: Kirjasto- ja tietopalvelu

Tekijä: Raisa Baer

Työn nimi: Kansalaistoiminta yleisten kirjastojen tulevaisuudessa -Helmet-kirjastot kansalaistoiminnan mahdollistajina

Ohjaaja: Satu Salmela

Vuosi: 2019 Sivumäärä: 60 Liitteiden lukumäärä:5

Opinnäytetyön aiheena on kirjastoissa tapahtuva ja kirjaston mahdollistama vapaaehtois- ja kansalaistoiminta. Työn tarkoituksena oli selvittää, miten pääkaupunkiseudun yleiset kirjastot eli Helmet mahdollistavat aktiivista kansalaistoimintaa nyt ja vuonna 2030. Aihetta tarkasteltiin Viherän ja Hartin osallisuuden malleista tehtyjä mukaelmia hyödyntämällä.

Tutkimus toteutettiin delfoilla, joka on yksi tulevaisuudentutkimuksen menetelmistä. Delfoi toteutettiin kahden kierroksen asiantuntijapaneelina ja se toteutettiin delfoi-tutkimuksiin erityisesti rakennetulla e-delphi työkalulla. 27 panelistia valikoitiin kirjastoalan ammattilaisista, kansalaistoiminnan kentän asiantuntijoista ja aktiivista kirjaston käyttäjistä. Lopulliseen tutkimukseen osallistui yhteensä yhdeksän kirjastoalan ja kansalaistoiminnan asiantuntijaa. Tuloksia tarkastellaan sekä kokonaisuutena että eroteltuna kansalaistoiminnan ja kirjastoalan asiantuntijoiden näkökulmiin.

Tutkimuksessa selvisi, että 2018 Helmet-kirjastoissa ollaan hyvällä alulla kansalaistoiminnan mahdollistamisessa ja tulevaisuudessa se on todennäköisesti suuremmassa osassa kirjaston arkea. Etenkin tällä hetkellä ne, jotka eivät osallistu aktiiviseen kansalaistoimintaan, tulevat tulevaisuudessa saamaan enemmän tukea osallistumiseen.

Tuloksissa vastaajat jakoivat näkemyksiään kirjastojen tulevaisuusskenaarioista. Vastaajien hahmotelmien toteutumiseksi tarvitaan kirjastojen ja kansalaistoiminnan yhteistyön lisäämistä. Myös kirjastojen sisäistä keskustelua aiheesta tulisi lisätä, jotta kirjastoammattilaisilla olisi yhteinen tavoite kirjastolaissa edellytetyn aktiivisen kansalaistoiminnan mahdollistamisessa.

Avainsanat: vapaaehtoistyö, aktiivinen kansalaistoiminta, kirjastot, osallisuus, tulevaisuudentutkimus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Bachelor of Business Administration

Specialisation: Library and Information Services

Author/s: Raisa Baer

Title of thesis: Helmet-libraries and active citizenship

Supervisor(s): Satu Salmela

Year: 2019 Number of pages: 60 Number of appendices:5

The thesis focuses on voluntary work and active citizenship taking place at libraries. This thesis focuses voluntary work and active citizenship at and with the help of libraries. The aim of the thesis was to find out how the general libraries in the Helsinki Metropolitan Area enable active citizenship now and in 2030. The topic was examined using modifications to the theories by Viherä (1999) and Hart (1992).

The study was made by delphi, one of the methods of future research. In this thesis, there were two expert panel rounds. The rounds were implemented with the e-Delphi tool, designed for Delphi studies. For this thesis, 27 panelists were selected from among a selection of library professionals, experts in active citizenship, and active library users. A total of nine panelists consisting of experts in library and active citizenship participated in the final study.

The study found that in 2018 the Helmet Libraries are well under way making active citizenship possible. Especially at present, those who do not actively participate in active citizenship will receive more support for participation in future.

The panelists shared their views on how to achieve the libraries' future scenarios. According to them, it is necessary to increase cooperation between libraries and active citizenship. The internal debate on the subject should also be increased in order that librarians would have a common goal to enable active citizenship demanded by the Library Act.

Keywords: voluntary work, active citizenship, libraries, implication, future studies

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo	6
1 JOHDANTO	7
2 YLEISET KIRJASTOT JA OSALLISUUS	9
3 KANSALAIS- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA	12
3.1 Vapaaehtoistoiminta kansalaisyhteiskunnan bensiininä	12
3.2 Vapaaehtoiset kunnan toiminnoissa	13
4 KANSALAISTOIMINTA KIRJASTOISSA	17
4.1 Vapaaehtoistoiminta Helsingin kaupunginkirjastoissa	17
4.2 Kirjastojen toiminta Viherän mallin mukaan	18
4.2.1 Jäsentyminen	19
4.2.2 Tekeminen	19
4.2.3 Liittyminen	20
4.3 Osallistumisen erilaisia tapoja ja mahdollisuuksia	21
5 TUTKIMUSKYSYMYS JA MENETELMÄT	23
5.1 Tutkimuskysymys	23
5.2 Tutkimusmenetelmät	23
5.2.1 Tulevaisuuksien tutkimus	23
5.2.2 Delfoi-menetelmä	24
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
6.1 Panelistien valinta	28
6.2 Paneelin sisältö ja kulku	29
6.2.1 Ensimmäinen kierros	30
6.2.2 Toinen kierros	31
7 TULOKSET	33
7.1 Ensimmäinen kierros	33
7.1.1 Toiminnan mahdollistaminen kohderyhmittäin	34

7.1.2 Osallisuuden portaat	37
7.1.3 Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen 2018	39
7.1.4 Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen 2030	41
7.1.5 Kansalaistoiminnan mahdollistaminen kirjastoissa	43
7.1.6 Esteet, vinkit ja muut kommentit panelisteilta	44
7.2 Toisen kierroksen vastaukset.....	45
7.2.1 Osaamisen ammattilaiset kirjastoissa 2030	46
7.2.2 Potentiaalisten vapaaehtoisten rekrytointi ja perehdytys	47
7.2.3 Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan organisointi kirjastossa	48
7.2.4 Vapaaehtois- ja kansalaistoiminnasta tietoa tarjoavat 2030	49
7.2.5 Osallistumattomien tukeminen -keinoja mahdollistamiseen	49
8 YHTEENVETO	52
9 POHDINTA.....	53
LÄHTEET	56
LIITTEET	61

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Vapaaehtoistoiminnan organisointi.....	15
Kuvio 2. Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa 2014.....	18
Kuvio 3. Osallisuuden tuki kohderyhmittäin 2018.....	34
Kuvio 4. Osallisuuden tuki kohderyhmittäin 2030.....	36
Kuvio 5. Osallisuuden portaat 2018.	38
Kuvio 6. Osallisuuden portaat 2030.	38
Kuvio 7. Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen vuonna 2018	40
Kuvio 8. Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen 2030 -toivottavuus ja todennäköisyys.	42
Kuvio 9. Kirjaston tehtävät 2018 ja 2030.	43
Kuvio 10. Kenen tehtävänä on tarjota tietoa aktiivisesta kansalaisuudesta.	49
Kuvio 11. Vastaus ensimmäisen kierroksen kysymykseen 2.5.....	50
Taulukko 1. Tutkimuksen aikataulu	30
Taulukko 2. Toisen kierroksen kysymykset ja vastaajamäärät.	46

1 JOHDANTO

Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan äänitorvena tunnettu Aaro Harju (2015) toteaa: ”Mitä enemmän yhteisö ja yhteiskunta yleisemmin kykenee poistamaan osallistumisen esteitä, sitä useampi haluaa ja voi osallistua.” Tässä työssä tarkastellaan miten kirjasto yhteiskunnallisena instituutiona mahdollistaa osallistumista. Tutkimus on rajattu Helmet-kirjastoihin.

Yhteisöpedagogin koulutus, kirjaston intohimoinen käyttö ja kirjastoalan tuleva ammattilaisuus on herättänyt kiinnostukseni kirjastojen roolista kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana. Juuri nyt on mielekästä tarkastella kirjastojen roolia kansalaisyhteiskunnan yhtenä tukipilarina, kun kirjastolaki on uudistunut ja kirjastojen rooli jälleen muuttumassa. Lukuisten kuntien toiminnoissa vapaaehtois- ja kansalaistoiminta on jo vakiintunut osa toimintakulttuuria. Toivottavasti tämä opinnäytetyö tuo kirjastot ja kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan lähemmäksi toisiaan.

Kirjastojen vapaaehtoistoiminta ja kirjastojen rooli kansalaistoiminnan tukemisessa ovat pulpahdelleet kirjastoalan keskusteluissa pinnalle silloin tällöin. Nyt vapaaehtoistoiminnan tilanne kirjastoissa on uudella tavalla tullut ajankohtaiseksi. Vuonna 2013-2014 vapaaehtoistoiminnasta keskusteltiin niin valtakunnallisesti kuin Helsingin kaupungin kirjastojen kesken. Vuonna 2017 tuli voimaan uusi kirjastolaki joka osaltaan vahvisti kirjastojen tehtävää kansalaistoiminnan mahdollistamisessa. Pääkaupunkiseudun uusi keskustakirjasto Oodi on tehnyt näkyväksi kirjastokentässä tapahtunutta muutosta jo ennen 2018 tapahtunutta avaamistaan. Oodin suunnittelun lähtökohtana on ollut tiivis yhteistyö kirjastonkäyttäjien kanssa.

Opinnäytetyön suunnittelussa heräsi monia kysymyksiä. Miten kirjastot tukevat ja ohjaavat kaupunkilaisia aktiiviseen kansalaistoimintaan? Miten kirjastot mahdollistavat jo olemassa olevan kiinnostuksen kanavoitumista yhteiskuntaa kehittävään suuntaan? Onko kirjastolla oikeastaan roolia kansalaistoiminnan mahdollistajana? Millainen rooli on? Voisiko se olla aktiivisempi? Kokevatko kirjastoalan ammattilaiset kansalaistoiminnan mahdollistamisen kirjaston tehtäväksi? Onko kirjastojen organisoidulle vapaaehtoistoiminnalle tarvetta tulevaisuudessa? Voisivatko kirjastot tarjota aktiivisemmin syrjäytymisvaarassa

oleville osallisuuden kokemuksia ja tukea heitä lempeästi aktiivisiksi kansalaisiksi? Mitä merkitystä sillä voisi olla? Lopulliseen tutkimukseen valikoituivat kysymykset kirjaston tehtävistä kansalaistoiminnan mahdollistajana ja osallisuuden kokemusten tarjoaminen. Kysymyksiin etsittiin vastauksia tulevaisuudentutkimuksen delfoi-menetelmällä, jossa asiantuntijapaneeli kommentoi väittämiä.

2 YLEISET KIRJASTOT JA OSALLISUUS

Kirjastotoiminta on alun perin lähtenyt aktiivisista kansalaisista, halusta levittää tietoa, sivistystä, kulttuuria ja ymmärrystä. Suomen ensimmäiset kirjastot olivat aktiivisten kansalaisten toiminnan tulosta. Erityisesti papisto ja ylioppilaat lähtivät rakentamaan kansankirjastoja yleisen hyvän nimissä. Koko Suomen kansaa haluttiin sivistää. (Haasio & Vakkari, [viitattu 21.5.2018]). Lähtötilanteesta on kirjastoalan kehittyessä ehkä osittain haluttu vaietakin, sillä mielikuva on koettu rasitteeksi muun muassa kirjastoammattilaisten palkkauksen kehittämiseksi (Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa 2014). Nykyisin kirjastoissa nimittäin työskentelee pitkälle koulutettuja ammattilaisia. Yleiset kirjastot ovat tänä päivänä valtion ja kuntien verorahoilla rahoitettuja, maksuttomia, kaikille avoimia tiedon- ja taidonlähteitä. Toimintaa määrittelee kirjastolaki, joista uusin on vuodelta 2017. Yleisten kirjastojen toimintaa valvoo aluehallintovirasto. Valtion rahoitusta kirjastoille jakaa Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Vuonna 2017 Suomessa oli 871 yleistä kirjastoa. Niistä 282 pääkirjastoja, 437 sivukirjastoja, 18 laitospkirjastoja ja 134 kirjastoautoa (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2017). Pääkaupunkiseudulla yleiset kirjastot Helsingissä, Espoossa, Vantaalla ja Kauniaisissa ovat verkostoituneet Helmet-kirjastoiksi. Helmet-kirjastoja on 63 kappaletta ja lisäksi muun muassa kuusi kirjastoautoa, 12 laitospkirjastoja sekä kotipalvelutoimintaa. Lisäksi verkkokäyntejä on vuosittain yli 5 miljoonaa (Mikä Helmet on? [Viitattu 19.5.2018]). fyysisiä käyntejä yli 12 miljoonaa. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2017). Helmet-kirjastoissa järjestettiin vuonna 2017 tapahtumia 13 393 kertaa, joista 1 984 kertaa järjestäjänä oli joku muu kuin kirjasto itse tai kunta. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2017) Helmet-kirjastojen palveluksessa on 900 palkattua työntekijää. Helmet kirjastot palvelevat yli miljoonaa pääkaupunkiseudun asukasta. Ensimmäisistä kirjastoista on tapahtunut paljon kehitystä, ja kehitys jatkuu yhä.

Digitalisoituva yhteiskunta on haastanut kirjastojen perinteistä tehtävää tiedon lähteenä. Vielä 90-luvulla useat yleiset kirjastot olivat ”kirjakirjastoja” (Menestystarina nimeltä kirjasto 2013), joihin tultiin lainaamaan kokoelmista aineistoja kotiin luettavaksi. 90-luvun laman jälkeen Suomi alkoi muuttua tietoyhteiskunnaksi ja kirjastojen rooli muuttui. Vuonna 1994 valtio panosti yleisten

kirjastojen rahoitukseen, tavoitteena saada koko Suomi tietoyhteiskunnaksi. (Menestystarina nimeltä kirjasto 2013.) Vuoden 1998 kirjastolaissa (L 1998/904) edellytettiin yleisiltä kirjastoilta kansalaisvalmiuksien kehittämistä ja vuorovaikutteisten verkkopalveluiden kehittymisen edistämistä.

Verkkoartikkelissa Valleala [viitattu 6.6.2018] pohtii kirjaston roolia ja viittaa Oeschin näkemykseen, jonka mukaan ”Kirjasto on asemoitava uuteen paikkaan tietoyhteiskunnassa. Teknologia on vain alusta, jolla älykkäitä sisältöjä syntyy ja siirtyy viestinnän kautta jaetuksi tietämykseksi. Älykäs yhteisö toimii arvon luoja.” Tietotekniikan olemassaolo kirjastoissa ei siis riitä, vaan kirjastolla on suurempi rooli mahdollistaa älykkäiden yhteisöjen olemassa oloa ja uusien syntymistä. Myös Helsingin apulaispormestari Razmyar Naziman kiteyttää mielikuvaa tavoiteltavasta kirjastoista sanoilla ”kirjasto tuo ihmisen osaksi yhteiskuntaa” (Soininen 2017).

Tietoyhteiskunnan yhä vahvistuessa kirjastojen rooli kansalaisten tukena korostuu. Siihen ohjaavat muun muassa kirjastolaki, yleisten kirjastojen neuvosto ja opetus- ja kulttuuriministeriö. Uudessa kirjastolaissa, joka astui voimaan 1.7.2017, korostetaan entistä vahvemmin kirjaston yhteiskunnallista roolia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016). Muun muassa kirjastolain toisessa pykälässä todetaan, että lain tavoitteen toteuttamisessa toiminnan lähtökohtana tulee olla yhteisöllisyys (Selkee 2017; L 29.12.2016/1492). Uuden lain myötä kirjaston tehtävänä on edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua sekä aktiivista kansalaisuutta ja demokratiaa (L 29.12.2016/1492; Selkee 2017). Toki kirjastolla on useita muitakin tehtäviä, kuten edistää lukemista ja kirjallisuutta (L 29.12.2016/1492). Mutta tehtäviä ei ole laissa arvotettu toinen toistaan tärkeämmiksi.

Suomen yleisten kirjastojen neuvoston tekemässä Kirjaston suunta 2016-2020 -dokumentissa (YKN, [viitattu 7.10.2018]) kannustetaan yleisiä kirjastoja suuntautumaan yhteistyöhön kansalaisten kanssa, ottamaan kuntalaiset mukaan jo suunnitteluvaiheessa kirjaston palveluiden suunnitteluun ja tuottamiseen. Myös opetusministeriö tukee kansalaistoiminnan mahdollistamisen kehittämistä kirjastoissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, [viitattu 4.11.2018]).

Kirjastoissa tapahtuu jo nyt monipuolista vapaaehtoistoimintaa ja kirjastot mahdollistavat myös kansalaistoimintaa monella tavalla. Helsinkiin joulukuussa

2018 valmistuneen keskustakirjaston suunnittelussa on esimerkillisellä tavalla otettu kaupunkilaisia mukaan suunnitteluun ja osallistumisen mahdollisuuksista tiedotettu näkyvästi. Oodi muun muassa kokosi keskustakirjaston ystävät -työryhmän kaupunkilaisista suunnittelemaan kirjastoa. Yksi hakemuskavakkeeseen vastanneista kuvaili unelmiensa Oodia näin: ”Vasemmalla avautuu yhteisöjen poolit, joissa vapaaehtoistyöstä ja kansalaisaktiivisuudesta kiinnostuneet ihmiset voivat tehdä työtä yhdessä. Oikealla on kirjallisuussiipi.” (Tässä tulee keskustakirjaston kaverit 2014.)

3 KANSALAIS- JA VAPAAEHTOISTOIMINTA

Vapaaehtoistoiminta on omasta halusta tehtävää, palkatonta toimintaa muiden kuin sukulaisten hyväksi (Eskelinen 2005; Pessi 2011). Vapaaehtoistoiminnassa kohtaavat yhteistoiminnan tavat, antamisen ja auttamisen arvot sekä osallisuus (Vapaaehtoistoiminnan käsikirja). Taustalla on ajatus vapaaehtoistoiminnan hyödyllisyydestä jollekin yhteisölle tai apua tarvitsevalle yksilölle, ei materiaalsen tai taloudellisen hyödyn tavoittelu (Eskelinen 2005).

Usein se on jonkin tahon organisoimaa (Pessi 2011). Vapaaehtoistoimintaa voidaan tehdä useilla tavoilla ja monissa paikoissa (Vapaaehtoistoiminnan käsikirja), mutta yleisintä Suomessa on järjestöissä tehtävä vapaaehtoistoiminta (Vapaaehtoistoiminnan historia... 2014). Jonkun tahon intresseistä kumpuavan organisoiman toiminnan lisäksi vapaaehtoistointaan kuuluu myös tehtävät, jotka eivät ole etukäteen tarkasti rajattuja vaan joiden sisältö kumpuaa vapaaehtoisten omista intresseistä, lahjoista ja ideoista (Pessi 2011, 180).

Toimintaan voi osallistua kuka tahansa ihminen, joka haluaa antaa osaamistaan ja aikaansa yhteiseen hyvään. Siihen voi osallistua kertaluontoisesti, lyhytkestoisesti tai sitoutua pitkäksi aikaa. Osallistuvia motivoivat monet tekijät, mutta useimmiten toiminta on altruistista, eli epäitsestä ja pyyteetöntä, jossa toisen hyvä asetetaan oman edunsaannin edelle. (Pessi 2011.) Pessin mukaan kansalaistoiminnan näkökulmasta motivaationa ei toimi pelkästään altruismi, vaan vapaaehtoisen motivaationa voi toimia myös oma-apu, vertaisapu tai halu toimia yhdessä jaettujen tavoitteiden eteen.

3.1 Vapaaehtoistoiminta kansalaisyhteiskunnan bensiininä

Yeung (2002) kuvailee vapaaehtoistoimintaa dynaamiseksi pohjaksi, jolle kansalaistoiminta voi rakentua. Aktiivisen kansalaisyhteiskunnan edistämisessä ja toteutumisessa vapaaehtoistoiminnalla on merkittävä rooli sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa keinon osallistua kansalaisyhteiskuntaan.

Vapaaehtoistoimintaa tutkinut Pessi (2011, 186) on huolissaan siitä, kasautuvatko vapaaehtoistoiminnasta saatava ilo ja hyöty samoille ihmisille, yhteiskunnan marginaalissa elävät ovat muita vähemmän mukana toiminnassa. Tämä on yksi kysymys, johon tutkimuksessa paneudutaan kirjastojen osalta. Rohkeille ja ponteville toimintaan lähteminen ja siinä mukana pysyminen on helppoa, vetäytyville ja osallistumaan tottumattomille kynnys on korkeampi. Erilaisista lähtökohdista tulevien osallistaminen on kuitenkin tärkeää. Aaro Harju (2015) kiteyttää merkityksen:

Innostuneet, pontevat ja rohkeat osallistuvat aina. Vetäytyville, estoille ja osallistumaan tottumattomille kynnys lähteä mukaan on paljon korkeampi. Mitä enemmän yhteisö ja kansalaisyhteiskunta voi tukea tällaisia ihmisiä, sitä useampi suomalainen on mukana yhteisissä riennoissa. Ja kaikki ovat onnellisempia ja terveellisempiä.

Yksilön merkityksellisyydentunteen lisäksi järjestöiksi jäsentyneellä kansalaistoiminnalla on ollut suuri merkitys Suomen hyvinvointiyhteiskunnan rakentumisessa.

3.2 Vapaaehtoiset kunnan toiminnoissa

Vapaaehtoistoiminnalla ja kuntien toiminnalla on monelta osalta yhteinen historia. Suomessa laaja julkinen sektori on syntynyt merkittävässä määrin aktiivisten vapaaehtoisten järjestöissä tekemän työn pohjalle. (Pessi 2011, 189.) Kansalaistoiminnan historia -artikkelissa todetaan, että 60-luvulta alkaen modernin yhteiskunnan rakentuminen loi perustan uudentalaiselle julkishallinnon ja järjestötoimijoiden välisen kytkennän, ainutlaatuisen hyvinvointivaltion ja kansalaistoimijoiden välisen vuorovaikutuksen (Harju 2007.) Tämä on ymmärrettävää, sillä vapaaehtoistoiminta kumpuaa samoista arvoista kuin hyvinvointivaltion julkinen sektorikin. Aktiivisuus, valmius toimia yhteisten tärkeiden asioiden eteen sekä välittäminen, ovat yhteisiä arvoja niin vapaaehtoistoiminnassa kuin julkisen sektorin toiminnassakin (Pessi 2011, 188.)

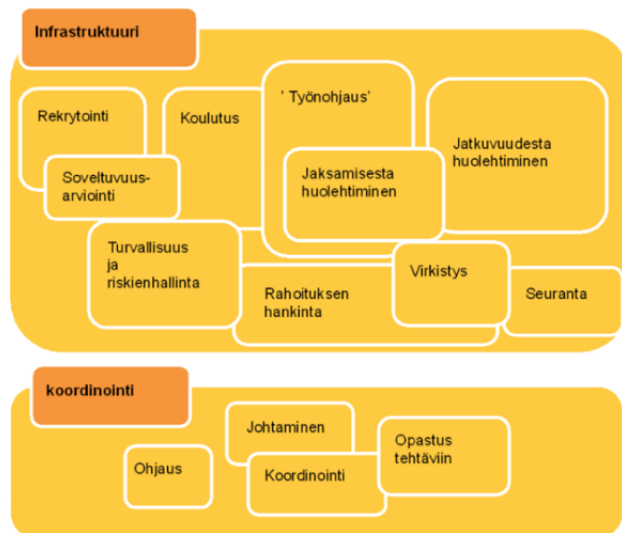
Kunnan viranhaltijoilla on lukuisissa laeissa määriteltäviä vastuita, jotka eivät voi olla vapaaehtoisten vastuulla. Monissa kunnallisesti organisoiduissa toiminnoissa vapaaehtoiset kuitenkin toimivat onnistuneesti tiiviissä yhteistyössä työntekijöiden

kanssa yhteiseksi hyväksi. Vapaaehtoistoisia toimii palkattujen ammattilaisten rinnalla ja virallista toimintaa täydentäen. Esimerkkejä löytyy mm. nuorisotaloilta, sairaaloista, palvelukeskuksista ja museoista. (Kuikka 2015; Vapaaehtoiseksi 2018; Kuntien vapaaehtoiseksi, [viitattu 3.11.2018].)

Yhteiskunnan muutos on jatkuvaa, ja sen sisällä kansalaistoiminnan ja julkissektorin tehtävät ja roolit elävät. Yeung toteaa, että 1990-luvun alkuvuosien laman jälkeen julkishallinto on kasvavassa määrin siirtänyt vapaaehtoiselle odotuksia, jotka ennen kohdistuivat hyvinvointiyhteiskunnan virallisille toimijoille. (Yeung 2002.)

Onnistuneen vapaaehtoistoiminnan mahdollistamiseksi henkilökunta tulee sitouttaa vapaaehtoistointaan, jos sellaiseen päätetään ryhtyä (Laimio & Välimäki 2011). Jos vapaaehtoiset kokevat, että henkilökunta kokee heidät uhkana, yhdessä tekeminen ja toisten auttaminen kärsivät. Vapaaehtoiset äänestävät jaloillaan eli lähtevät pois toiminnasta joissa heidän motivaationsa, tarpeellisuutensa tai toimintatavat eivät kohtaa samoja arvoja toimintaa organisoivan yhteisön kanssa (Rochester, Paine & Howlett 2010). Mahdollistaakseen vapaaehtoisten toiminnan, yhdessä vapaaehtoisten kanssa on syytä miettiä mielekkäitä tapoja vapaaehtoistoiminnalle. Miettiä, mitä ovat ne toiminnot ja asiat joissa vapaaehtoiset voivat ja haluavat vaikuttaa ja osallistua. Parhaassa tapauksessa Juha Heikkalan ennustus vuonna 2014 pidetyssä kansalaistoiminnan tulevaisuusseminaarissa toteutuu. Heikkala ennustaa, että 20 vuoden kuluttua Suomessa on palattu lähemmäs ruohonjuuritasoa, byrokratia on vähentynyt ja ytimessä on merkityksellisyys. On palattu lähemmäs ihmisten omaehtoista yhteenliittymistä. (Vapaaehtoistoiminnan historia ja... 2014.)

Vaikka byrokratia vähentyisikin ja vapaaehtoistoiminnan mahdollisuudet kirjastossa lisääntyisivät entisestään, Pessin (2011, 179) mukaan vapaaehtoistoiminta tarvitsee infrastruktuuria ja koordinoitua ollakseen mielekäästä, kuten kuviosta 1 näemme. Vapaaehtoisten innostaminen toimintaan, käytännön toiminnan suunnittelu ja mahdollistaminen, vapaaehtoisten perehdytys, riskien hallinta, tuki ja seuranta ovat kaikki asioita jotka vaativat resursseja ja tekijöitä. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Vapaaehtoistoiminnan organisointi. (Pessi 2011, 179.)

Suomessa yhteiskunta on rakentunut eri tavalla, kuin esimerkiksi USA:ssa jossa vapaaehtoisten varassa on valtavasti sellaisia toimintoja jotka Suomessa ovat virallisen yhteiskunnan organisoimia ja rahoittamia. Eri maissa vapaaehtoistoiminnan mahdollistaminen on organisoitu erilaisilla tavoilla ja rahoituksilla, joten toiminnan vertaaminen suoraan suomalaisiin kirjastoihin ei ole mielekästä. Esimerkkejä toiminnan organisoimisesta voi kuitenkin hyödyntää.

Muun muassa Englannissa, USA:ssa, Australiassa ja Romaniassa kirjastot ovat aktiivisesti toimineet vapaaehtoistoiminnan mahdollistajina. Maailmalla vapaaehtoisilla on kirjastoissa monenlaisia tehtäviä. Englantilaisessa kirjastossa voi toimia muun muassa kukkienkastelijana (Become a volunteer, [viitattu 20.10.2018]) ja Romaniassa on kirjaston toimesta koulutettu vuosina 2007-2017 150 vapaaehtoista kansalaistoimijoiksi (Tatarus 2007). Vuonna 2016 Englannissa nousi kirjastojen vapaaehtoistoiminta laajaan keskusteluun, kun BBC:n artikkelissa tuotiin esille, että vapaaehtoisten määrä oli kasvanut 15500 vapaaehtoiseen samaan aikaan kun palkattua henkilökuntaa oli vähennetty 8000 hengellä (BBC 2016). Englantilaisen vapaaehtoistoiminnan keskuksen aihetta käsittelevässä blogissa korostettiin, että vapaaehtoisten halua säilyttää kirjastopalvelut yhteisössä ei saa käyttää hyväksi, tai pitää itsestään selvänä (Ockenden 2016.)

Vapaaehtoisten hyväntahtoisuuden varaan ei voi laskea toimintaa, koska he voivat milloin tahansa päättää lopettaa toiminnan. Samoilla linjoilla on pitkän työuran Suomen kirjastoissa tehnyt Heikki Poroila (Vapaaehtoistyö Helsingin

kaupunginkirjastossa 2014), joka osoittanut suurta ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan luonteesta ja kuntien vastuusta huolehtia kirjastopalveluista toteamalla, että ”Ei kunnallisia palveluita ole historian saatossa järjestetty palkatun henkilökunnan hoidettavaksi mielihoiteesta. Kokemuksesta tiedetään, että palvelut, joiden odotetaan toimivan katkotta ilmoitettuina aikoina, on pakko järjestää palkkatyön varaan.” Samainen Poroila on eläkkeelle siirryttyään innostuneena jatkanut innostuneena toimintaansa vapaaehtoisena (Poroila 2015; Pelttari 2015). Poroilalla on ollut tunnistettua osaamista ja verkostot jotka ovat mahdollistaneet hänelle vapaaehtoisena toimimisen kirjastossa. Muitakin potentiaalisia ja innostuneita vapaaehtoisia saattaisi löytyä kirjastonkäyttäjien iloksi kansalaistoimintaa mahdollistamalla.

4 KANSALAISTOIMINTA KIRJASTOISSA

Kirjastoissa tehdään jo tänään jonkin verran työtä kansalaisten osallisuuden lisäämiseksi. Kirjastonkäyttäjiä innostetaan toimimaan yhteisten asioiden puolesta. Yhden satunnaisen päivän aikana syksyllä 2018 kirjastot ja osallisuus teeman useammassakin tilanteessa. Facebookissa etsittiin Helmet-kirjastoihin kirjaston kavereita aktiivisella kampanjalla ja Maunulatalon kirjastossa innostettiin kirjaston kävijöitä osallistumaan Maunulatalon tapahtumien järjestämiseen tai ainakin antamaan äänensä minkälaisia tapahtumia toivoisi järjestettävän.

Kirjastoissa toimii vapaaehtoisia, ja kirjaston käyttäjille tarjotaan mahdollisuuksia osallistua toimintaan aktiivisina kansalaisina. Kirjastojen monipuoliset tilat tarjoavat valtavan määrän tapoja mahdollistaa kansalaistoimintaa. Myös kirjastonkäyttäjien arvostus kirjastoja kohtaan, monitaitoiset kirjaston ammattilaiset, aineistot sekä selkeät, joskin uudistuvat toimintatavat kirjasto-organisaation sisällä tekevät kirjastoista oivallisen paikan kansalaistoiminnan mahdollistamiseen. Kirjastojen roolia kansalaistoiminnan mahdollistajana ja vapaaehtoistoiminnan areenana ei ole kuitenkaan juuri tutkittu Suomessa.

4.1 Vapaaehtoistoiminta Helsingin kaupunginkirjastoissa

Helsingin kaupungin kirjastossa on tehty selvitys vapaaehtoistoiminnan tilanteesta kirjastoissa 2014. Selvitys sisälsi kyselyn kirjastojen henkilökunnalle, muutamien vapaaehtoisten kokemuksellisen tiedon keräämisen ja esimerkkejä muiden maiden kirjastoista. Selvityksestä kävi ilmi, että vapaaehtoisia toimii lukupiirien, satutuntien ja muiden tapahtumien pitäjinä, hyllyttäjinä, vertaiskouluttajina sekä useissa muissa tehtävissä. Selvityksen mukaan kirjaston henkilökunta ymmärtää, että vapaaehtoistoiminnalla on arvoa, mutta samalla ajatukset toimintaa kohtaan ovat epäileviä. Vapaaehtoistoiminnan tilannetta kirjastoissa selvittänyt työryhmä teki kyselyn johtopäätöksenä yhteenvedon Helsingin kaupunginkirjaston vapaaehtoistoiminnan uhkista, mahdollisuuksista, heikkouksista ja vahvuuksista, jonka näemme kuvioista 2. (Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa 2014; Kuvio 2.)

Nykytila / sisäiset asiat			
+	VAHVUUDET (NYT) <ul style="list-style-type: none">• Vahvistaa yhteisöllisyyttä• Saadaan monipuolista osaamista• Tukee tapahtumatoimintaa• Tukee maahanmuuttajia• Aktivoi lapsia ja nuoria• Uutta osaamista käyttöön• Rikastaa kirjastopalvelun muotoja ja laajentaa sen rajoja	HEIKKOUEDET (NYT) <ul style="list-style-type: none">• Sitoutuminen• Sattumanvaraisuus• Opastaminen ja ohjaaminen syövä voimavaroja muusta• Työn määrä lisääntyy• Hallitsemattomuus	—
+	MAHDOLLISUUDET (TULEVAISUUDESSA) <ul style="list-style-type: none">• Laajentaa palvelupalettia• Parantaa kirjastotilojen käyttöastetta ja tuo niitä enemmän asukkaiden käyttöön• Yllätyksellisyys• Vahvistaa kansalaisuutta• Rikastaa kirjastopalvelun muotoja ja laajentaa sen rajoja	UHAT <ul style="list-style-type: none">• Väärä kuva työstä päättäjille• Houkuttelee säästämään peruspalveluista• Vaarantaa tietosuojan• Perustyö liukuu vapaaehtoisille• Vapaaehtoistyö ”tunkeutuu” ammatillisiin tehtäviin ja niiden sisältö hämärtyy• Vakuutusturvan puuttuminen	—
Tulevaisuus / ulkoiset asiat			

Kuvio 2. Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa 2014.

Luonnoksesi jääneen raportin johtopäätöksissä todetaan myös, että vapaaehtoisuus liittyy kirjastojen tavoitteeseen uudistaa rooliaan yhteisöllisyyden tukijana ja osana ympäristöä. (Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa 2014.)

4.2 Kirjastojen toiminta Viherän mallin mukaan

Tässä kappaleessa pyrin Marja-Liisa Viherän (1999) tutkimuksen ja Roger Hartin (1992) osallisuuden portaat -teoriaa mukailemalla rakentamaan mallin jolla kirjastojen vapaaehtoistoiminnan mahdollistamista voi tarkastella. On kuitenkin painokkaasti todettava, että tilat, aineistot, työkalut ja riittävä määrä pysyvää henkilökuntaa, ovat perusedellytyksiä jotka takaavat luotettavat kirjastopalvelut. Vapaaehtoistoiminnan varaan kirjastopalveluita ei ole mielekäästä perustaa. Edellä mainitut ovat myös tärkeitä rakenteita, jotka tukevat kansalaistoiminnan mahdollisuuksia kirjastoissa.

Marja-Liisa Viherä (1999) hyödynsi tutkimuksessaan kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana pohjana Kari Turusen (1989) ajatusta siitä, mitä ihminen tarvitsee voidakseen liittyä kansalaisyhteiskuntaan. Tarvitaan jäsentymistä, tekemistä ja liittymistä.

Jäsenyminen tarkoittaa tietoa ja ymmärrystä yhteiskunnasta sekä sen ilmiöistä ja toimijoista. Tekeminen tarkoittaa konkreettisia mielekkäitä tekoja ja liittyminen yhteyttä ympäröivään yhteiskuntaan ja sen toimijoihin. Hyödynnän tätä jaottelua ja avaan Turusen (1989) kolmea termiä: jäsentymistä, tekemistä ja liittymistä kirjaston näkökulmasta.

4.2.1 Jäsenyminen

Voidakseen liittyä kansalaisyhteiskuntaan, tarvitaan jäsentymistä, eli ymmärrystä. Jäsentymistä tarvitaan sekä siitä, mikä ympäröivä yhteisö on, kuka minä olen sen osana sekä ymmärrystä, minkälaisia rooleja minulla yhteiskunnan jäsenenä on mahdollista valita. (Viherä 1999.) Kirjastot tarjoavat tällaiselle jäsentymiselle paljon mahdollisuuksia: aineistot, näyttelyt, tapahtumat toimivat sekä tiedon lisääjänä että peilauspintana omalle identiteetille. Kirjasto tarjoaa kirjastoaineiston sisältämän tiedon ja kirjastoammattilaisten ammattitaidon kansalaisten ja kansalaistoimijoiden käyttöön. Kirjastoille tämä toimintamuoto kansalaistoiminnan mahdollistajana on kaikkein perinteisin ja vakiintunein.

4.2.2 Tekeminen

Toinen edellytys kansalaistoimintaan liittymiselle on Viherän (1999) mukaan tekeminen. Tekeminen on konkreettista toimintaa. Tässä työssä tekemisellä tarkoitetaan sellaista, jonka hyötyvaikutukset ovat laajempia kuin oma tai läheisten ilo tai hyvinvointi. Millaisia mahdollisuuksia vaikuttaa tai osallistua kirjasto tarjoaa kirjastoissa tai kirjaston kautta tapahtuvaan kansalaistoimintaan?

Helmet-kirjastoissa kaupunkilaiset voivat toimia ensisijaisesti aineiston lainaajina ja tarjottujen satojen eri palveluiden, muun muassa 3D-printterit, tietokoneet, musiikkihuoneet käyttäjinä (Suomen yleisten kirjastojen palvelut, [viitattu 10.11.2018]). Käyttäjinä he voivat toimia omaksi ilokseen tai jonkin kirjaston ulkopuolisen osapuolen hyväksi. Esimerkiksi laulukirjoja voi lainata järjestääkseen vapaaehtoisena yhteislaulutilaisuuden ikäihmisille. Kirjaston toimintaan liittyvää toimintaa on muun muassa tapahtumanjärjestäjinä tai satutuntien pitäjinä toimiminen. Pääkaupunkiseudulla joulukuussa 2018 avautuva kirjasto Oodi on tullut

esille erityisesti siinä, että se on ottanut kaupunkilaiset mukaan kirjaston toimintaan jo suunnitteluvaiheessa. Oodin sivuilla kerrotaan, että ”Oodi on suunniteltu yhdessä kaupunkilaisten kanssa, jotta se vastaisi parhaalla mahdollisella tavalla niihin toiveisiin ja tarpeisiin, joita kirjaston käyttäjillä on. Ideoita, vinkkejä ja unelmia on kerätty kaupunkitapahtumissa, työpajoissa, verkkosivuilla ja erilaisilla kampanjoilla.” (Käyttäjät mukana suunnittelussa, [viitattu 15.6.2018].) Toiminta voi olla siis myös kirjaston toimintaa kehittävää.

4.2.3 Liittyminen

Kolmas edellytys kansalaisyhteiskuntaan osallistumisessa on liittyminen (Viherä 1999). Se on tunne siitä, että on osa jotain itseä suurempaa kokonaisuutta. Liittyminen on kokemus yhteenkuuluvuuden tunteesta. Millaisena innostajana ja kannustajana yhteenliittymiseen kirjasto haluaa olla? Verkko haltuun projektin sivuilla dosentti Kristiina Kumpulainen [viitattu 8.6.2018] toteaa, että kirjasto on monille tärkeä sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja yhteisöllisen tiedon rakentamisen paikka. Verkko haltuun projekti 2009-2012 herätti ajatuksia ja tarjosi käytännön vinkkejä sosiaaliseseen kirjastotyöhön. Sen ensisijaisena kohderyhmänä oli kirjastot, kirjastoalan ammattilaiset sekä kirjastojen yhteistyökumppanit. Kumpulainen pohtii, onko se kuitenkin kaikille avoin ja haastaa miettimään, miten kirjastoja tulisi kehittää osallistavaksi ja aktiivista toimijuutta tukevana oppimisympäristönä myös pitkäaikaistyöttömille, maahanmuuttajille, päihde- ja mielenterveyskuntoutujille sekä muille syrjäytymisvaarassa oleville. Samalla verkko haltuun -sivustolla Minna Laitila [viitattu 8.6.2018] selvittää, että kirjastoalan ammattilaiset voivat omalla toiminnallaan poistaa osallisuuden esteitä kohtaamalla myös erityisryhmät samalla tavalla kuin muutkin kirjastokävijät.

Vuosina 2015-2016 toteutettiin Demos Helsingin ja Helsingin kaupunginkirjaston organisoima Kirjasto updated -yhteiskehittäminen, jonka kohderyhmänä olivat 15–19-vuotiaat nuoret. Nuoret toivoivat kirjastoilta mm. tietoa ja apua yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista. (Tiitinen & Turunen 2017, 209.) Kirjastot siis voivat toimia innostajina ja kannustajina liittymään kirjaston yhteisöön tai vielä laajemmin nuoret kaipaavat kirjastolta apua myös laajempaan, yhteiskunnalliseen osallisuuteen.

4.3 Osallistumisen erilaisia tapoja ja mahdollisuuksia

Viherä (1999) kuvaa yhteiskunnallisen osallistumisen eri tapoja teoksessaan *Ihminen Tietoyhteiskunnassa – Kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana*. Viherä jakaa ihmiset viiteen ryhmään. Tämän tutkimuksen kannalta niistä olennaisia ovat seuraavat neljä:

- Vaikuttajat
- Organisaattorit
- Mukaan tulevat
- Osallistumattomat

Yhteiskuntaan vaikuttamaan pyrkivät hoitavat yhteisiä asioita, koettavat saada muita mukaan saamaan äänensä kuuluviin. Organisaattorit sen sijaan haluavat olla tekemässä: he järjestelevät asioita ja innostavat ihmisiä toimintaan. Mukaan tulevat osallistuvat oman aika- ja motivaatioresurssiensa puitteissa muiden organisoimiin foorumeihin. Osallistumattomat jakautuvat kahteen eri ryhmään, joista toisilla ei ole aikaa ja he luottavat hyvinvointiyhteiskuntaan – eivätkä siksi näe tarvetta muuttaa tilannetta ja toisaalta heihin, ”jotka eivät ole tietoisia yhteiskunnan rakenteiden muutoksista eivätkä koe tiedostamattomiaan arvoja uhanalaisiksi”. (Viherä 1999, 213.)

Viides Viherän (1999) teoriassa esitetyistä ryhmistä on pienyrittäjät. He ovat organisaattorien kaltaisia, paitsi että he tarvitsevat muita kansalaisia elantonsa turvaamiseksi. Olen jättänyt pienyrittäjät pois, sillä kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan osalta ei ole merkittävää eroa sillä, onko aktiivisena kansalaisena toimiva yrittäjä vai ei.

Toinen tapa tarkastella osallistumista, on tutkia osallisuuden astetta. Tässä työssä on hyödynnetty Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirjassa esitettyä mukaamaa Hartin (1992) mallista (Hart 1992, Meriluodon, Marila-Penttisen & Lehtisen 2015, 40–41 mukaan). Hart loi teorian lasten ja nuorten osallisuuden tarkasteluun. Hänen teoriassaan osallisuutta tarkastellaan porrasaskelmilla, jotka etenevät niin, että alimmalla askelmalla valtaa pitävillä on aukoton auktoriteettiasema ja ylimmällä portaalla toiminnan kohderyhmänä olevat toimivat tasaveroisina kumppaneina alun perin valtaapitävien kanssa. Tässä työssä ”valtaa

pitävinä” ajatellaan kirjaston henkilökuntaa ja toiminnan toisena osapuolena kaupunkilaisia.

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄT

5.1 Tutkimuskysymys

Kirjastoilla on tulevaisuudessa useita vaihtoehtoisia tapoja mahdollistaa kansalaistoimintaa. Tutkimuksen tavoitteena oli saada vastaus tutkimuskysymykseen: Miten Helmet-kirjastot mahdollistavat kansalaistoimintaa nyt ja tulevaisuudessa? Koska Helmet-kirjastojen vapaaehtoistoiminnan nykytilasta ei ollut saatavissa tutkittua tietoa, lukuun ottamatta vuonna 2014 tehtyä Helsingin kaupungin sisäistä selvitystä -Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa, tässä opinnäytetyössä selvitettiin myös Helmet-kirjastojen kansalaistoiminnan mahdollistamisen nykytilaa.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelminä käytettiin tiedonhakua sekä delfoi-menetelmää, joka on yksi tulevaisuudentutkimuksen metodeista. Delfoi soveltui hyvin tähän opinnäytetyöhön, jossa tarkastellaan kirjastokenttää ja kansalaistoimintaa, koska tulevaisuuksien tutkimus on lähtökohtaisesti monialaista ja monitieteistä. (Rubin, [viitattu 11.6.2018].) Rubin mukaan tulevaisuuden tutkimuksessa yhtenä tavoitteena on myös yhteiskunnan demokratisoiminen, erilaisten näkökulmien saaminen yhteen ja luomalla sen kautta yhteistä, laajempaa ymmärrystä. Tutkimuksen avulla pyrittiin tuomaan useiden toimijoiden näkökulmat yhteisen kehittämisen pohjaksi. Delfoi-menetelmän valintaan innosti myös se, että menetelmä mahdollistaa panelisteille oppimisprosessin ja ymmärryksen laajentumisen delfoi-prosessin aikana.

5.2.1 Tulevaisuuksien tutkimus

Tulevaisuudentutkimuksen tehtävänä on tarkastella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ja arvioida niiden toivottavuutta. (Viherä 1999, 111) Tulevaisuuden tutkimuksen menetelmillä saadaan näkyväksi sitä, mikä on mahdollista, todennäköistä ja toivottavaa tai ei-toivottavaa. (Rubin, [viitattu 11.6.2018].) Rubin jatkaa, että tieteenalan perustehtävä on siten pyrkiä ymmärtämään tulevaa kehitystä

nykyisyydessä mielekkäällä ja yhteiskuntaa hyödyttävällä tavalla. Se ei ole skifiä, vaan tutkimuksessa pyritään samaan kuin muussakin tieteellisessä tutkimuksessa, että luotettavuus ja oikea tutkimusjoukko vastaa siihen kysymykseen, mitä tutkimuksessa tutkitaan. Tässä tutkimuksessa vastaajina ovat kansalaistoiminnan mahdollistajat sekä kirjastokentän tuntijat.

Tulevaisuuksien tutkimuksessa haasteena on tulevaisuudentutkijan mahdollisuus tuntea useampia aloja. Tässä mielessä olen onnekas, yhteisöpedagogin ammattikorkeakoulututkinto ja usean vuoden kokemus vapaaehtoistoiminnasta sekä kirjasto- ja tietopalvelualan opinnot Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ovat tuoneet kohtalaisen perustan tutkia kirjaston roolia tulevaisuudessa kansalaistoiminnan mahdollistajana.

5.2.2 Delfoi-menetelmä

Delfoi on laadullinen tutkimusmenetelmä, jossa hyödynnetään huolellisesti valittua anonyymiä asiantuntijapaneelia. Anonyymiyys on keskeinen piirre delfoissa. Sen tarkoituksena on korostaa aiheen asiantuntijuutta ja minimoida panelistien välistä auktoriteetin tai valta-aseman vaikutusta. (Linturi, Linturi & Rubin 2018.) Anonyymius myös mahdollistaa kirjoittamaan rohkeita kannanottoja, kun panelistin ei tarvitse pelätä kasvojenmenetystä tai ”vääristä” kannanottoista.

Perinteinen delfoi saa alkunsa samalla tavoin kuin tutkimukset yleensäkin: tutkimusongelman rajauksesta ja tavoitteiden määrittelystä. Delfoissa sitä seuraa usein suunnittelevan tutkijaryhmän kokoaminen, mutta tässä työssä ei hyödynnetty tutkijaryhmää. Seuraavat vaiheet ovat varsinaisen asiantutijapaneelin kokoaminen sekä kyselylomakkeiden rakentaminen. Asiantutijapaneelin kokoaminen on toinen keskeinen osa tutkimusta. Yleensä Delfoi-paneelissa on 20-100 asiantutijaa, jotka kykenevät käsittelemään monimutkaisia ongelmia. (Kuusi, [viitattu 8.6.2018].) Asiantutijoiden valinnassa tavoitteena on koota panelistijoukko, joka kokonaisuutena edustaa monipuolisesti tutkittavan asian eri näkökulmia. Delfoissa, kuten muissakin asiantutijamenetelmissä on oleellisempaa asiantutijoiden laatu kuin määrä. (Kuusi, [viitattu 8.6.2018].)

Kun kysely on valmis ja testattu, alkaa ensimmäinen kyselykierros. Kierroksen jälkeen vastaukset analysoidaan ja niiden pohjalta rakennetaan toisen kierroksen kysely. Toisella kierroksella voidaan tehdä uusia kysymyksiä ensimmäisen kierroksen jatkoksi, jolloin tutkimus laajenee tai syventyy joihinkin ensimmäisen kierroksen aiheisiin, jolloin osa ensimmäisen kierroksen kysymyksistä jätetään toiselta kierrokselta pois. Perinteisessä delfoissa ensimmäisen kierroksen tulokset analysoidaan ja niistä valitaan mielenkiintoisimmat toisen kierroksen pohjaksi. Kun toinenkin kierros on toteutettu, vastaukset arvioidaan ja kirjoitetaan tutkimuksen tuloksista raportti. (Kuusi, [viitattu 8.6.2018].)

Delfoi-tutkimukseen sopivat hyvin ”kuumat” aihealueet, jotka usein ovat vielä hahmottumattomia ja kiistanalaisia (Kuusi & Linturi, 2004). Sellaiset tutkimuskohteet jotka eivät vielä ole muotoutuneet systemaattiseksi kehitykseksi, vaan ovat ”idulla” ovat erityisen mielekkäitä delfoi-menetelmän käyttöön. (Kuusi, [viitattu 8.6.2018]) Tämän opinnäytetyön aihe on juuri sellainen. Vapaaehtoistoimintaa ja kansalaistoimintaa kirjastoissa on ollut aina, sen merkitys on osallisuudesta puhumisen aikakaudella korostunut, mutta kirjastojen yhteistä näkemystä ei ole vielä.

Puhtaassa delfoi-tutkimuksessa tulevaisuuden aikaperspektiivi on pitkä. Foresight - tutkimuksessa tulevaisuuden näkymiä muodostetaan vain 2-5 vuoden päähän. Siinä tavoitteena on löytää yhteinen visio ja strategia visioon pääsemiseksi. (Kauppi, Linturi & Sanisalo 2017.) Tässä työssä aikaperspektiivi on 12 vuotta, vuodesta 2018 vuoteen 2030. Se on välimuoto puhtaasta delfoi-tutkimuksesta ja foresight-tutkimuksesta. Päätös 12 vuoden aikaperspektiivistä syntyi yksinkertaisesti siksi, koska se tuntui mielekkäältä. Viisi vuotta tuntui liian lyhyeltä, kun selkeää visiota tulevaisuuden suunnasta ollut näkyvissä. Ei ollut mielekästä etsiä strategiaa. Pidemmälle tulevaisuuteen tähtäävä tutkimus taas tuntui liian kaukaiselta. Tutkijana oli hankala kuvitella maailmaa niin pitkälle ja oletettavasti se olisi saattanut olla myös panelisteille haastavaa.

Tulevaisuudentutkimukseen on neljä erilaista lähestymistapaa: ennakoiva, kulttuurinen tai tulkitseva, kriittinen sekä analyttinen lähestymistapa (Rubin, [viitattu 11.6.2018]). Valitsin tähän työhön kulttuurisen lähestymistavan. Siinä Rubinin mukaan skenaarioiden rakentamisessa otetaan huomioon mahdollisimman

tasa-arvoisesti kaikkien eri osapuolten kulttuuriset käytännöt, arvot ja traditiot. Tärkeintä on näkemys, ei ennusteiden laatiminen. Sen takia ”totuus” on aina suhteellista. Menetelmän avulla selvitetään erilaisten kulttuuristen tai sosiaalisten tekijöiden vaikutuksia päätöksentekoon ja sitä kautta tulevaisuuteen.

Vapaaehtoistoiminnan tuntijoiden työkulttuuri on kokemukseni mukaan erilainen kuin kunnan kirjastopalveluiden työkulttuuri. Vapaaehtoistoiminnan tuntijoiden työ on vapaampaa, sitä ei määrittele tuntemattomien ”ylempien” strategiat, valtuuston määrittelemät budjetit ja kaupungin strategiat. Perspektiivi ylhäältä alas organisaatiossa on lyhyt. Vapaaehtoistoiminnan tuntijat järjestöpuolella ovat usein itse kirjoittaneet rahoitushakemuksensa jossa toiminnan tavoitteet on määritelty ja he myös ovat toteuttamassa tavoitteita yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Kaupungin organisaatiossa päätöksentekoketju on pidempi, ja toimintasuunnitelmia tehdessä tulee ottaa huomioon huomattavasti laajempia kokonaisuuksia. Kaupungin strategiaa kirjoittavat harvoin toimivat arkisessa, päivittäisessä työssä potentiaalisten kansalaistoimijoiden kanssa. Järjestöt ovat myös nopeampia muutoksissaan – kaupungin organisaatiossa muutokset usein ovat hitaita. Toisaalta rauhallisen tahdin kääntöpuolena on vakaus ja turvallisuus -suuri laiva ei helpolla keiku. Näiden erilaisten toimintatapojen ja näkökantojen tuominen yhteen pohtimaan kirjastojen kansalaistoiminnan tulevaisuutta on delfoin näkökulmasta kulttuurista tutkimusta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen toteutusta hyödytti Otavan opiston delfoi-menetelmäkurssi, joka järjestettiin keväällä 2018. Kurssi kautta sai käyttöön e-delphi verkkotyökalun. E-delphi on avoimen lähdekoodin periaatteella toteutettu työkalu, joka perustuu vuonna 1998 alkaneeseen kehitystyöhön. Monipuolinen työkalu mahdollistaa muun muassa paneelin tutkimuskysymysten rakentamisen, vuorovaikutuksen panelistien kanssa, kyselyiden reaaliaikaisen seurannan ja kyselyiden tulosten koonnin. (EDelphi 2.0. [viitattu 18.11.2018]). Tutkimus toteutettiin e-delphi-työkalulla.

Tutkimuksen toteutuksessa pyrittiin noudattamaan delfoi-tutkimuksen toimintaperiaatteita, joita Osmo Kuusi [viitattu 8.6.2018] kuvaa verkkoartikkelissa Delfoi-metodi. Toimintaperiaatteita on kuusi. Ensimmäiseksi on koottava mielekäs joukko asiantuntijapaneeliin. Mielekäs tarkoittaa, että panelistit tuntevat tarpeeksi hyvin tutkittavaa asiaa ja ovat aiheen asiantuntijoita kattavasti eri näkökulmista. Toisena periaatteena on pyrkiä innostamaan vastaajat relevanttien näkemysten esittämiseen. Kolmantena periaatteena on pyrkiä löytämään mielekkäitä kysymyksenasetteluja, jotka saavat panelistien mielenkiinnon heräämään. Kolmannen periaatteen tarkoituksena on mahdollistaa toisen periaatteen toteutuminen. (Kuusi, [viitattu 8.6.2018].) Periaatetta toteuttaakseni rakensin tutkimuskysymykset pääasiassa Viherän väitöskirjan malleja hyödyntäen. Hyödynsin myös Hartin osallisuuden portaavat (Meriluoto, Marila-Penttinen & Lehtinen 2015) ajatuksiin pohjautuvaan malliin kartoittaakseni paneelissa kirjaston asennetta yhteistyöhön vapaaehtoisten kanssa.

Neljännän periaatteen mukaan tutkimuksessa tulee selvittää paitsi jonkin asian toteutumisen suunta, myös sen tärkeys ja toivottavuus (Kuusi, [viitattu 8.6.2018]). Tähän periaatteeseen pyrin vastaamaan kysymysten asettelun rakenteilla. Käytin useassa kohtaa kahteen suuntaan skaalautuvaa asteikkoa, jossa panelistit arvioivat väittämän tärkeyttä ja toivottavuutta. Viidentenä periaatteena on koota käyttäjäystävällisesti erilaisia tulevaisuusargumentteja monenlaisilta asiantuntijoilta. Tätä periaatetta toteutin väliviesteillä, joilla pyrin rohkaisemaan panelisteja kommentoimaan toistensa kommentteihin. Kuudentena periaatteena on tavoitella tuottamaan aineistosta alaa hyödyntävää tietoa, joka tässä tutkimuksessa tarkoittaa kirjastoalaa. (Kuusi, [viitattu 8.6.2018])

Seuraavissa luvuissa kuvataan tutkimusprosessin kulkua tarkemmin. Luvussa 6.1.1. kerrotaan panelistien valinnasta sekä kuinka monta panelistia lopulta osallistui. Luvussa 6.1.2 kuvaan paneelin sisältöä ja prosessin etenemistä. Luku jakautuu kahteen osaan, jossa ensimmäisessä käsitellään ensimmäisen kierroksen etenemistä ja toisessa luvussa toisen kierroksen etenemistä. Viimeisessä luvussa avaan tutkimuksen tulosten analyysiä.

6.1 Panelistien valinta

Delfoi-tutkimuksessa panelistien valinta on yksi tärkeimmistä tutkimuksen onnistumiseen liittyvistä tekijöistä. Tavoitteenani oli saada panelisteiksi mukaan kirjastoalan ammattilaisia, vapaaehtoistoimintaa koordinoivia niin järjestöistä kuin kunnan työntekijöistä, sekä potentiaalisia vapaaehtoisia tai ainakin kirjaston aktiivisia käyttäjiä, joilla on näkemystä tulevaisuuden kirjastoista. Tein tavoiteltavista panelistijoukoista asiantuntijamatriisin. Matriisissa asiantuntijaryhminä olivat kansalaistoiminnan tuntemus, kirjastojen aktiivinen kävijä ja kirjastoalan tuntemus. Intressiryhminä olivat pääkaupunkiseudun kaupungit Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen sekä lisäksi Muu-ryhmä panelisteille joilla ei ollut tietystä kaupungista erityistä näkökulmaa.

Panelistit valikoituivat useasta eri yhteydestä toukokuun ja kesäkuun alun aikana. 22.5.2018 kirjasto Oodissa järjestetyn ”Kurkistuksen” kävijöistä ja henkilökunnasta sain 6 yhteystietoa potentiaalisesti tutkimuksesta kiinnostuneista kävijöistä sekä muutamilta kirjaston henkilökuntaan kuuluvilta. Lähestyin tilaisuudessa potentiaalisia panelisteja kyselyllä (Liite 1). ”Kurkistus” oli tilaisuus, jossa oli mahdollisuus päästä tutustumaan rakenteilla olevaan kirjastoon ja keskustelemaan tulevien työntekijöiden kanssa. Lähetin myös muille pääkaupunkiseudun kirjastotyöntekijöille sähköpostitse kutsuja, tavoitteena saada kattavasti Helmet-alueen kirjastoista panelisteja. Huomioin sen, että Helmet-verkoston kirjastot ovat kovin erilaisia keskenään ja tavoittelin vastaajia eri kokoisista kirjastoista eri puolilta pääkaupunkiseutua. Lisäksi hyödynsin verkostojani löytääkseni panelisteja, joiden ammatillinen näkökulma kirjastojen tulevaisuudesta on Helmet-aluetta laajempi.

Kansalaistoiminnan asiantuntijat valikoituivat VALIKKO-ryhmien osallistujista ja verkostojeni kautta. VALIKKO-ryhmät ovat vapaaehtoistoimintaa koordinoivien vertaisoppimiseen ja yhteistyön ryhmiä. Ryhmät koostuvat työkseen vapaaehtoistoimintaa koordinoivista ammattilaisista. Valikkoryhmään osallistuvien työnantajana voi toimia kaupunki, seurakunta, järjestö tai säätiö. Lisäksi yritin saada tähän tutkimukseen myös laajemmin vapaaehtoistoiminnan tulevaisuutta ammattinsa puolesta tarkastelevia panelisteja. Tässä tutkimuksessa mukana olevista kansalaistoiminnan asiantuntijat edustivat kunta- ja järjestösektoreita.

Lähestyin kaiken kaikkiaan 27 potentiaalista panelistia. Heistä seitsemän edustivat aktiivisia kansalaisia, kuusi kansalaistoiminnan organisoinnin ammattilaisia ja loput 14 kirjastoalan ammattilaisia. Kirjastokentän suurempi edustus johtui siitä, että tutkimuksen ajankohta kesäaikaan lisäsi riskiä, että osa vastaajista ei lomien takia osallistuisi tutkimukseen.

Delfoi-paneelin alkaessa 27:stä 21 oli vastannut sähköpostiini joista 3 kieltävästi (1 lomalla, 1 ei kokenut olevansa asiantuntija, 1 työkiireiden takia). Lähetin lopulta linkin paneeliin 18 panelistille. Heistä 5 kuului ryhmään aktiiviset kirjaston käyttäjät, 4 kansalaistoiminnan tuntijoihin ja 10 kirjastoalan tuntijoihin.

6.2 Paneelin sisältö ja kulku

Tutkimusprosessi sisälsi valmistelu ja toteutusvaiheen. Paneelin valmisteluun sisältyi e-delfi työkaluun tutustuminen, panelistien etsiminen, delfoi-prosessin suunnittelu ja aikataulutus sekä kysymysten rakentaminen edelphi-verkkopalveluun. Lisäksi valmistelin alustavasti viestinnän panelisteille. Toteutusvaihe koostui kahdesta delfoi-kierroksesta, jossa ensimmäisessä kartoitettiin nykytilaa ja tulevaisuuden suuntaa. Toisella kierroksella syvennettiin tulevaisuuteen. Panelistien osalta tutkimus kesti vuoden 2018 kesäkuun puolivälistä heinäkuun puoliväliin (Taulukko 1.).

Perinteisessä delfoi-prosesissa nykytila on jo tiedossa, joten sitä ei tutkita. Tämän tutkimuksen aiheesta nykytila ei ollut selvillä, joten tutkimus sisältää kysymyksiä myös vuoden 2018 tilanteesta.

Koska Delfoi metodina oli uusi lähes kaikille panelisteille, suunnitelmissa oli toteuttaa lyhyt orientoitumiskysely ennen varsinaisen delfoin aloitusta. Aikataulu ei lopulta antanut siihen mahdollisuutta, joten se jäi pois ja oli luotettava panelistien taitoihin käyttää kyselyyn käytettävää työkalua intuitiivisesti.

Taulukko 1. Tutkimuksen aikataulu

Ajankohta	Tutkimuksen aihe
touko-kesäkuu	Panelistien etsiminen
18.6.2018- 24.6.2018	Paneelin ensimmäinen kierros
24.6.2018	Toisen kierroksen kysymysten viimeistely
27.6.2018- 11.7.2018	Paneelin toinen kierros
heinäkuu- marraskuu	Tutkimusten analysointi

Ensimmäinen kierroksen tavoitteena oli selvittää kolme asiaa. Ensinnäkin keiden aktiivista kansalaistoimintaa kirjasto mahdollistaa nyt ja tulevaisuudessa: vaikuttajien, organisaattoreiden, mukaan tulevien vai osallistumattomien. Toiseksi kirjaston suhtautumista kirjaston käyttäjiin yhteistyön näkökulmasta. Kolmanneksi sitä, tarjoaako kirjasto mahdollisuuksia kansalaistoimintaan liittymisen, toiminnan vai jäsentymisen kautta nyt ja tulevaisuudessa. Lisäksi kevyesti kartoituksessa sivuttiin esteitä ja hyväksi koettuja käytäntöjä kansalaistoiminnalle kirjastoissa.

6.2.1 Ensimmäinen kierros

Ensimmäinen kierros koostui kymmenestä kysymyksestä, jotka käsittelivät kirjaston nykytilaa ja tulevaisuutta. Yksi niistä oli vastaajan roolia määrittävä kysymys, kahdeksan varsinaisia kysymyksiä aiheesta sekä yksi lisäkysymys, johon panelistit pystyivät kommentoimaan mitä tahansa tutkimuksen kulusta tai aiheista. Osa kysymyksistä koostui useammista väittämistä. Kirjaston roolia tarkasteltiin jopa 8 väittämän avulla (Kysymys 1.5. Millainen kirjasto on). Ennalta määriteltujen

vaihtoehtojen lisäksi jokaiseen kysymykseen oli suotavaa kirjoittaa avoin kommentti ja kommentoida muiden näkemyksiä. Kysymyksissä 6,7,8 ja 9 oli ainoastaan avoin kenttä kommenteille. Panelistit vastasivat anonyyminä, myöskään tutkimuksen toteuttajalla ei ollut tietoa, ketkä vastaajista olivat vastanneet mihinkin kysymykseen. Testasin ensimmäisen kierroksen kysymyksiä muutamilla henkilöillä. He eivät vastanneet asiantuntijuudeltaan paneelin vastaajia, mutta siitä huolimatta heiltä tuli arvokasta palautetta. Palaute auttoi kyselyn viimeistelyä muotoon, joka todennäköisemmin tuottaisi vastauksia niihin asioihin jotka tutkimuksen kohteena olivat.

Ensimmäisen kierroksen paneeli avautui 18.6.2018 vastattavaksi 18 osallistujalle. Kierros oli panelisteille avoinna viikon, 18-24.6.2018. Lähetin innostavia muistutuksia kyselystä keskiviikkona, torstaina ja lauantaina. Ensimmäisellä kierroksella 14 henkilöä kirjautui e-delphiin. Heistä kirjaston ammattilaisia oli kaksi Espoosta, neljä Helsingistä ja muusta näkökulmasta katsovia kaksi. Kansalaistoiminnan tuntijoista kaksi Helsingistä, kaksi Espoosta ja yksi laajemmasta näkökulmasta tilannetta tarkasteleva.

14 kirjautuneista avasi kyselyn ja 8 vastasi siihen. Panelisteista 4 vastasi kyselyyn kirjaston näkökulmasta ja 4 vapaaehtoistoiminnan koordinoinnin parissa työskentelevää. Vantaan ja Kauniaisten edustus jäi sekä kirjasto- että kansalaistoiminnan osalta puuttumaan. Tutkimukseen ei osallistunut lopulta myöskään kirjastojen aktiivisia kävijöitä.

6.2.2 Toinen kierros

Ensimmäisen ja toisen vaiheen välille oli alun perin suunniteltu viikon ajanjakso, mutta koska osa vastaajista jäi lomalle kuun vaihteessa, välipäiviä päätettiin vähentää. Kun ensimmäinen kierros oli päättynyt, oli kolmen päivää aikaa valmistella seuraavaa osiota. Kaikkien ohjaavien tahojen lomaillessa toisen kierroksen valmistelu oli suunniteltua vaikeampaa. Seuraavaan kierrokseen valmistauduin hahmottamalla vastaajien vastauksista sekä kommenteista todennäköisiä suuntia tulevaisuudelle. Ensimmäisestä kierroksesta viisastuneena

olin vähentänyt kysymysten määrää. Tavoitteena toiselle kierrokselle, oli saada syvempää ymmärrystä ja konkretiaa tulevaisuuksien mahdollisuuksista.

Toinen kierros rakentui ensimmäisen kierroksen tulosten pohjalta. Kysymyksiä oli toisella kierroksella viisi. Tarkastelussa oli vuosi 2030 ja aiheena se, kenen vastuulla on tulevaisuuden kirjastossa panelistien näkemiä asioita toteuttaa. Kysymysten tarkoituksena oli syventää ymmärrystä panelistien vastauksista ensimmäiseltä kierrokselta ja saada heitä ajattelemaan, mitä tulevaisuuden näkymien toteutuminen konkreettisesti tarkoittaisi ja edellyttäisi. (Liite 4.) Samoin kuin ensimmäiselläkin kierroksella, valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi panelisteilla oli kommentointimahdollisuus. Myös toisella kierroksella panelistien vastaukset olivat anonyymejä.

Toinen kierros aukesi 27.6. 2018 ja kesti 2 viikkoa. Toiseen kierrokseen vastasi 8 panelistia. Heistä, 4 kansalaistoiminnan asiantuntijaa ja 4 kirjastoalan ammattilaisia. Paneeli päättyi heinäkuun puolella välissä, jonka jälkeen alkoi tutkimustulosten syvällisempi analysointi ja analyysin puhtaaksi kirjoittaminen.

7 TULOKSET

Tuloksia käsiteltäessä käydään ensin läpi tilannetta vuonna 2018. Sen jälkeen Tulevaisuutta kohti (7.2) -luvussa tarkastellaan sitä, minkälainen kuva piirtyy panelistien vastauksista 2030-vuodelle. Tulevaisuuteen syvemmälle paneutuvan toisen kierroksen vastaukset avataan omana lukunaan. Tuloksia käydään läpi eri järjestyksessä kuin miten ne delfoi-kierroksilla kysyttiin, koska oli mielekästä saada nykytilanne esille erilleen. Panelistien vastauksista on rakennettu kuvioita, jotta niitä olisi helpompi hahmottaa. Liitteestä löytyvät sekä ensimmäisen että toisen kierroksen kysymykset.

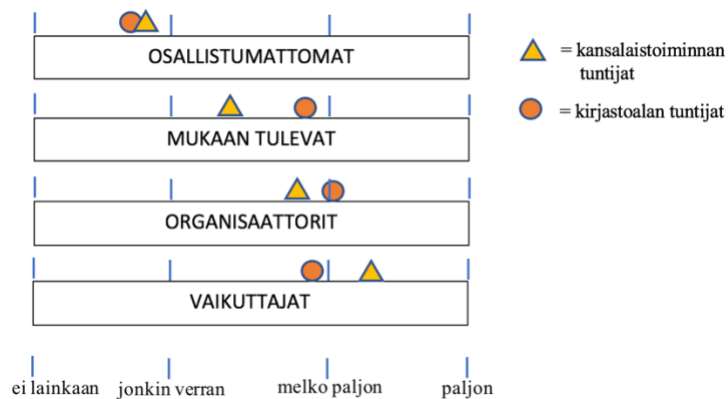
Se, onko panelistien vastausten pohjalla näkemys yksittäisistä Helmet-kirjastoista, yksittäisistä kirjaston työntekijöistä vai yleisestä asenteesta, ei käy tässä tutkimuksessa ilmi. Panelisteja valitessa kuitenkin tavoitteena oli löytää asiantuntijoita. Vastauksia tarkastellessa on hyvä muistaa, että Helmet-kirjastoja on useita kymmeniä ja vastaajat eivät tunne jokaisen kirjaston tilannetta yksityiskohtaisesti. Tilanteet vaihtelevat sekä yksittäisten kirjastojen toimintakulttuureissa että henkilökunnan henkilökohtaisissa asenteissa ja toimintatavoissa. Myös panelistijoukko on melko pieni, joskin asiantunteva. Jos vastaajia olisi ollut enemmän, tulokset olisivat saattaneet olla erilaisia.

7.1 Ensimmäinen kierros

Ensimmäisessä kysymyksessä vastaajat ryhmittelivät itsensä lokeroihin sen mukaan, kuuluivatko he mielestään kansalaistoiminnan asiantuntijoihin, kirjastoalan asiantuntijoihin vai kirjaston käyttäjiin. Sen lisäksi vastaajat ryhmittelivät itsensä Helsingin, Espoon, Kauniaisten, Vantaan tai muuten asiasta tietäväksi. Koska tämä kysymys oli tehty vain panelistien vastausten ryhmittelemiseksi ja edelphi-työkalun käyttäjänä pystyin muokkaamaan lokeroita joihin vastaajat kuuluvat, tässä ei tarkemmin käydä läpi mihin lokeroon vastaajat itsensä asettivat.

7.1.1 Toiminnan mahdollistaminen kohderyhmittäin

Ensimmäisellä kyselykierroksella kysymyksessä 1.2. kysyttiin, keille Helmet-kirjastot tarjoavat tukea osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin. Vaihtoehtoina oli teoreettisessa viitekehyksessä tunnistetuista osallistumisen tapoihin pohjautuen neljä vaihtoehtoa: vaikuttajat, organisaattorit, mukaan tulevat ja osallistumattomat. Jokaisen ryhmän kuvaus oli kysymyksen yhteydessä (Liite 3). Panelistit arvioivat tilannetta nykyhetken kannalta sekä vuoden 2030 osalta. Käsittelen ensin nykytilannetta ja sen jälkeen tulevaisuutta koskevat arviot. Kysymykseen vastasi kahdeksan panelistia. Vastauksia havainnollistamaan on rakennettu kuvio (Kuvio 3), jossa kolmiolla on merkitty kansalaistoiminnan tuntijat ja ympyrällä kirjastoalan tuntijat.

Kuvio 3. Osallisuuden tuki kohderyhmittäin 2018.

Sekä kansalaistoiminnan että kirjastoalan tuntijoiden mukaan tukea ja mahdollisuuksia tarjotaan melko paljon vaikuttajille ja organisaattoreille. Mukaan tuleville tarjotaan kirjastoalan tuntijoiden mukaan myös melko paljon tukea, kansalaistoimijoiden näkemyksen mukaan vähemmän. (Kuvio 3.) Kirjastoalan tuntijat näkevät mukaan tulevien, organisaattoreiden ja vaikuttajien tilanteen melko tasaisena. Kansalaistoiminnan tuntijat kokevat erot suurempina. Heidän mukaansa vaikuttajat saavan eniten tukea ja tilanne etenee tasaisesti organisaattoreiden ja mukaan tulevien kautta osallistumattomiin, joille tukea on tarjolla vähemmän kuin jonkin verran. Osallistumattomat saavat molempien panelistijoukkojen mielestä selkeästi vähemmän tukea.

Kysymyksen yhteydessä kannustettiin vastaajia myös kommentoimaan valintaansa. Kuusi vastaajaa kommentoi. Kansalaistoiminnantuntijoiden vastaajien joukosta yksi kommentoi, että kirjasto ei yleisesti vielä näyttäyty paikkana jossa voi vaikuttaa mutta toivoi sen olevan tulevaisuudessa näyttäytyvän, etenkin heille jotka eivät muualla koe saavansa ääntään kuuluviin. Osallistumattomien tilanne herätti panelisteissa ajatuksia. Avoimissa kommenteissa esitettiin syitä ja ratkaisuja osallistumattomien mukaan saamiseksi aktiiviseen kansalaistoimintaan. Ratkaisuksi ehdotettiin yhteistyötä mm. järjestöjen kanssa. Muutamat vastaajista toivat näkyviin myös sen, että osallistumattomuus voi olla myös tietoinen valinta.

Osallistumattomia on vaikea tavoittaa, siinä kirjasto tarvitsee välikäsiä ja kumppaneita: erityisesti yhdistyksiä, järjestöjä, kolmatta sektoria.

Osallistumattomat ovat haasteena kirjastolle ja tarvitaan paljon yhteistyötä järjestöjen, yritysten ja kunnan muiden toimijoiden kanssa (esim. Vanhuspalvelut). Kirjastot ovat kehittymässä entistä enemmän taiteen, kulttuurin, itsetekemisen (aktiiviset) ja oppimisen hybridi tiloiksi, joissa aktiivisen kansalaisuuden tukeminen on luontevaa.

Osallistumattomien kohdalla passiivisuus voi olla ainakin osittain oma valinta, joka täytyy hyväksyä.

Kirjastojen tulisi edetä nykyistä aktiivisemmiksi alustatalouden toimijoiksi, antaa tilojaan ja muita resurssejaan yhteiskunnallisen vaikuttamisen käyttöön. Samaan aikaan ei saa päästää tilannetta sellaiseksi, että ei-aktiiviset kokisivat olonsa painostetuksi.

Sekä kirjasto- että kansalaistoiminnan tuntijoiden vastauksissa todettiin, että aktiivisille ja vaikuttajille on jo olemassa melko paljon mahdollisuuksia osallistua. Vaikuttajat osaavat myös etsiä heitä kiinnostavaa toimintaa.

Aktiivisille ja aloitteellisille toimijoille mahdollisuuksia tarjotaan melko hyvin ja he osaavat itse niitä etsiä ja käyttää.

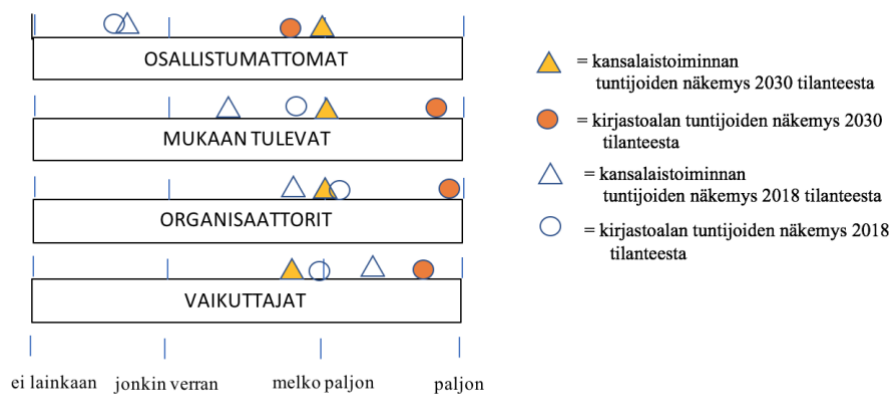
Aktiivisille ja taitavasti vaikuttaville ihmisille on varmaan lähes kaikkialla mahdollisuuksia.

Yksi panelisteista nosti esille, että edelleen kirjasto näyttää painottuvan kaunokirjallisuuteen, mikä saattaa vaikuttaa siihen kokevatko myös ei-lukevat

kirjaston omaksi paikakseen. Kirjastoilla olisi annettavaa myös heille, jotka eivät identifioi itseään kirjojen lukijoiksi.

Kirjastokuvaa laajennettava niin, että muutkin kuin paljon lukevat tunnistavat siellä itsensä ja kokevat olevansa tervetulleita myös ei-lukijoina. Imago painottuu kaunokirjallisuuteen, missä ei ole mitään vikaa, mutta käsitystä on muutettava aktiivisempaan, palvelemaan, muidenkin taiteen, kulttuurin ja tiedon alueiden suuntaan.

Viherän (1999) neljän ryhmän: osallistumattomat - mukaan tulevat – organisaattorit - vaikuttajat-kohderyhmien välillä kirjaston rooli näyttäisi muuttuvan tulevaisuudessa. Etenkin osallistumattomille nähdään panelistien mukaan tulevaisuudessa tarjottavan huomattavasti enemmän tukea aktiiviseen kansalaistoimintaan kuin tällä hetkellä. (Kuvio 4.)

Kuvio 4. Osallisuuden tuki kohderyhmittäin 2030.

Lähes yhtä suuri muutos kirjastoalan tuntijoiden mukaan tapahtuu myös mukaan tulevien osalta, kuten kuviosta voimme nähdä. Se saattaa selittyä sillä, että organisaattorit ja vaikuttajat saavat jo nyt 2018 melko paljon tukea. Panelistien mukaan näiden kahden viimeksi mainitun ryhmän aktiivisuutta tuetaan tulevaisuudessa entistä enemmän, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Kansalaistoiminnan tuntijoiden näkemyksen mukaan vaikuttajien tuki tulee tulevaisuudessa vähenemään nykyisestä. Vuonna 2030 Kirjastoalan tuntijoiden mukaan eniten tukea tarjotaan organisaattoreille, eli heille jotka innostavat muita mukaan osallistumaan.

7.1.2 Osallisuuden portaat

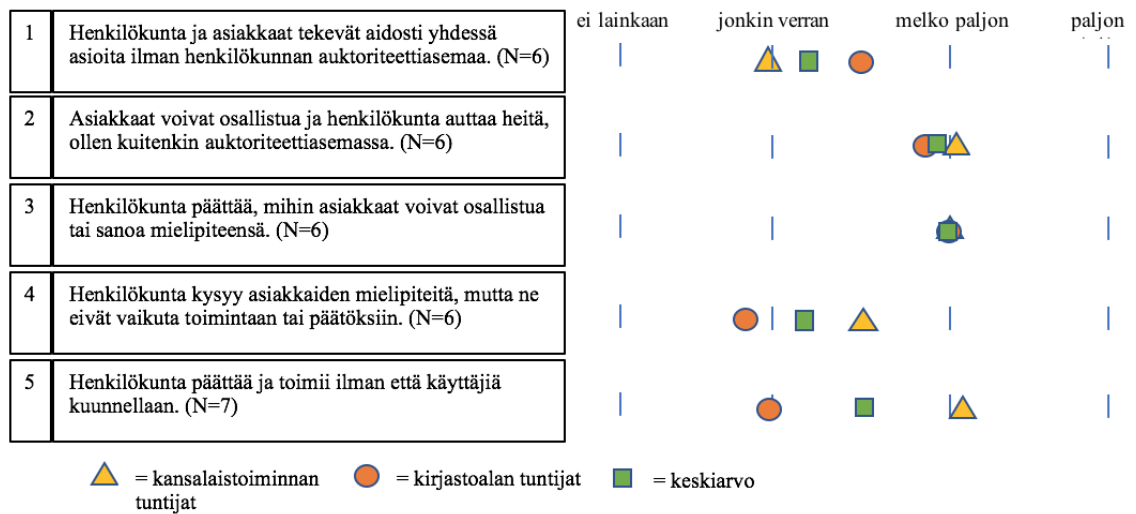
Paneelissa kartoitettiin viidellä väittämällä kirjaston ilmapiiriä Hartin Osallisuuden portaat- teoriasta mukaillulla asteikolla. Tarkastelun kohteena oli kirjastoammattilaisten yhteistyö vapaaehtoisten kanssa. Panelistit vastasivat valitsemalla näkemyksensä asteikosta ei lainkaan -jonkin verran -melko paljon - paljon. Avoimissa vastauksissa panelistit sekä kansalaistoiminnan- että kirjastoalan tuntijoiden osalta toivat esille, että kysymys ei ollut helposti vastattavissa.

Tuo auktoriteettiasema aiheutti hieman päänvaivaa.
Auktoriteettiasemassa suhteessa mihin tai keihin.

Miten mielletään auktoriteettiasema?

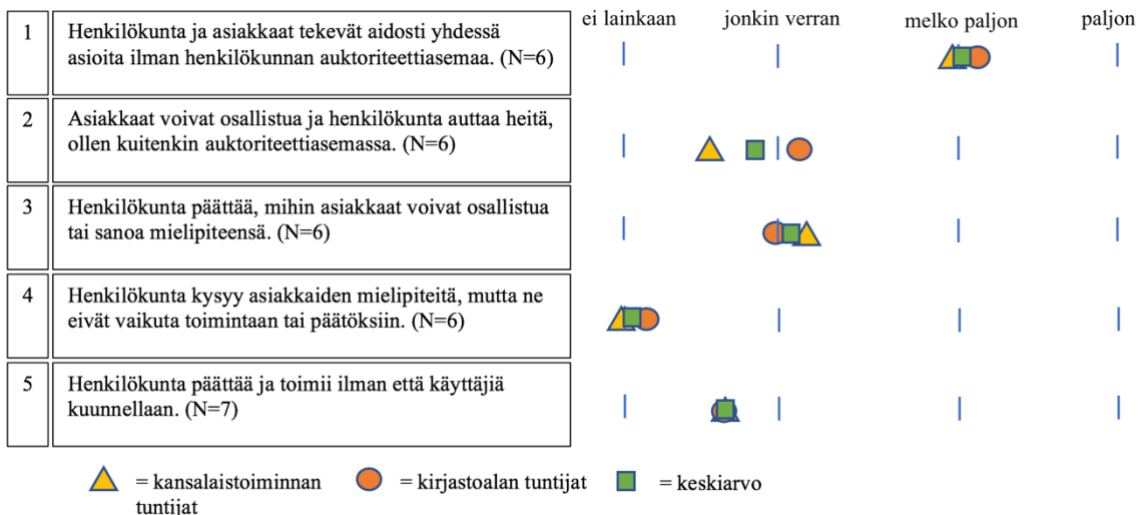
Moniulotteinen asiakokonaisuus, eikä kysymyksiin voi vastata yksiselitteisesti.

Väittämiin vastasi 6-7 panelistia. Väittämistä 2 ja 3 oltiin selkeästi yhtä mieltä kirjastoalan tuntijoiden ja kansalaistoiminnan tuntijoiden kesken. (Kuvio 5.) Kuten kuviosta viisi huomaa, kolmessa väittämässä (väittämät 1, 4 ja 5) vastaukset erosivat jonkin verran sen mukaan, oliko vastaajana kansalaistoiminnan vai kirjastoalan tuntija. Kansalaistoiminnan tuntijoiden vastauksissa korostuivat väittämät 2, 3 ja 5. Suurin ero oli viidennessä väittämässä. Kirjastoalan tuntijoiden mielestä on jonkin verran sellaisia tilanteita tai kirjastoja, joissa henkilökunta päättää ja toimii ilman että käyttäjiä kuunnellaan. Kansalaistoiminnan tuntijoiden mukaan sellaista tapahtuu melko paljon. (Kuvio 5.)

Kuvio 5. Osallisuuden portaat 2018.

Tämän kysymyksen vastauksista päätelleen, vuonna 2018 kirjaston henkilökunnan ilmapiiri osallistamisen suhteen näyttäyty pirstaleiselta: yhtä toimintatapaa Helmet-kirjastojen kävijöiden osallisuuden mahdollistamisesta ei näytä olevan, tai ainakaan se ei näy panelistien vastausten perusteella selkeästi. Panelistien vastausten perusteella voidaan olettaa, että muutosta on tapahtumassa. (Kuvio 6). Toki täytyy muistaa, että pienen vastaajajoukon takia tuloksista ei voida yleistää.

Kuvio 6. Osallisuuden portaat 2030.

Kun 2018 kirjastoammattilaisten suhtautuminen yhteistyöhön näyttäyty vielä jokseenkin ristiriitaisena, 2030 osalta näkemykset ovat yhteneväisempiä kansalaistoiminnan tuntijoiden ja kirjastoalan tuntijoiden välillä. Väittämien osalta

todennäköisimpänä nähdään tilanne, jossa henkilökunta ja asiakkaat aidosti yhdessä tekevät asioita ilman henkilökunnan auktoriteettiasemaa. (Kuvio 6.) Avoimissa vastauksissa, joita oli kaikkiaan 5 kappaletta, panelistit toivat esiin realiteetteja etenkin vastuun osalta. Yksi panelisteista nosti esille, että kirjaston toiminnassa on monenlaisia tasoja, joista toiset on helpompi avata kansalaisvaikuttamiselle kuin toiset. Hänen näkemyksensä mukaan lähivuosina ammattilaisen ja kansalaisen välit järjestäytyvät uudelleen mikä oletettavasti vaikuttaa myös kirjastoalan ammatillisuuteen. Sekä hän, että kolme muuta panelistia perustelivat monisanaisesti, että vastuu päätöksistä on kuitenkin kirjaston henkilökunnalla.

Kuitenkin ammattilaisella on viime kädessä vastuu tekemisistä, ja esim. velvollisuus huolehtia että kokonaisuus toimii.

On asioita ja toiminnan alueita, joilla henkilökunnan asiantuntemusta onkin hyödynnettävä. Esim. kokoelmanmuodostus ei voi perustua vain huutoäänestykseen, hankintaehdotuksiin tai osallistavaan hankintaan: vastuu päätöksistä on henkilökunnalla. Yhdellä asiakkaalla tai käyttäjäryhmällä ei ole samaa kokonaiskuvaa toiminnasta. Kääntäen: asiakkaita ei voi pistää vastuuseen kirjaston toiminnan kehittämisestä. Mutta toimintaa kehitettäessä on myös opittava kuulemaan ja kuuntelemaan käyttäjiä ja kuntalaisia enemmän, varhaisemmassa vaiheessa ja ilman että henkilökunta asettaa ja rajaa vaihtoehtoja ennakoon.

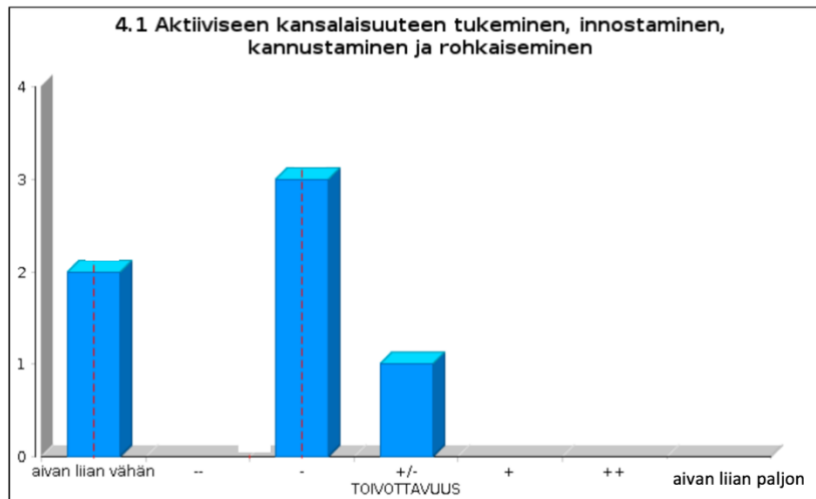
Kirjastolaisilla on kuitenkin vastuu organisaatiostaan ja sen toiminnasta, jatkuvuudesta jne. suhteessa laajempaan yhteiskuntaan. Eli sitä ei voi vain allokoida asiakkaille.

Henkilökunnan tehtävänä on valvoa sääntöjen noudattamista ja tapahtumien sujumista, sellainen auktoriteetti ja vastuu kuuluu asiaan. Lasten ja nuorten kohdalla tarvitaan myös vastuullista auktoriteettiasemaa.

7.1.3 Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen 2018

Panelisteilta kysyttiin ensimmäisen kierroksella kuinka paljon Helmet- kirjastoissa tuetaan kävijöitä aktiiviseen kansalaisuuteen vuonna 2018. Panelistit valitsivat vastauksensa seitsemän portaiselta asteikolta. Toisessa päässä oli vaihtoehto

aivan liian vähän ja toisessa aivan liian paljon, keskellä neutraali vaihtoehto. Kysymyksen yhteydessä kerrottiin panelisteille, mitä tässä tutkimuksessa aktiivisella kansalaistoiminnalla tarkoitetaan (Liite 3.).

Kuvio 7. Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen vuonna 2018.

Panelisteista seitsemän vastasi tähän kysymykseen. Heistä viisi toivoi, että tukea tarjottaisiin enemmän kuin tällä hetkellä. Kaksi panelisteista asetti näkemyksensä keskelle, ottamatta kantaa suuntaan tai toiseen (Kuvio 7.). Avoimissa vastauksissa panelistit toivat esille, että osallistaminen on taitolaji, joka vaatii ponnisteluja ja mietittiin, miten kirjasto hyödyntää kirjaston ystävien potentiaalia. Avoimia vastauksia tähän kysymykseen kirjoitettiin 4 kappaletta.

Osaaminen edistyy tasaisesti. Osallistaminen on taitolaji ja virheet tulevat kalliiksi, tärkeää on lähteä tässäkin asiassa liikkeelle ja pysyä liikkeessä. Ilmassa on samaan aikaan paljon muitakin osaamispaineita, mikä antaa asialle suhteellisuutta.

Osallistaminen ja aktiivisen yhteisön luominen vaatii paljon ponnisteluja, mutta onneksi onnistumisiakin on. Jos on luottamusta ja motivaatiota syntyy verkostoissa uusia avauksia.

Avoimet vastaukset ilahduttivat, sillä ne kertovat siitä, että panelisteilla on ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan organisoimisesta. Usein vapaaehtoistoiminnan ajatellaan tapahtuvan kuin itsestään. Todellisuudessa se vaatii aina ponnisteluja. Vastauksista ei käy ilmi, millaista osallistamista panelistit ajattelivat kysymykseen vastatessa. Ponnistelujen määrä on erilainen tavoitteesta riippuen: järjestetäänkö yksittäinen tapahtuma lähikirjastossa jo ennestään tuttujen yhteistyökumppaneiden

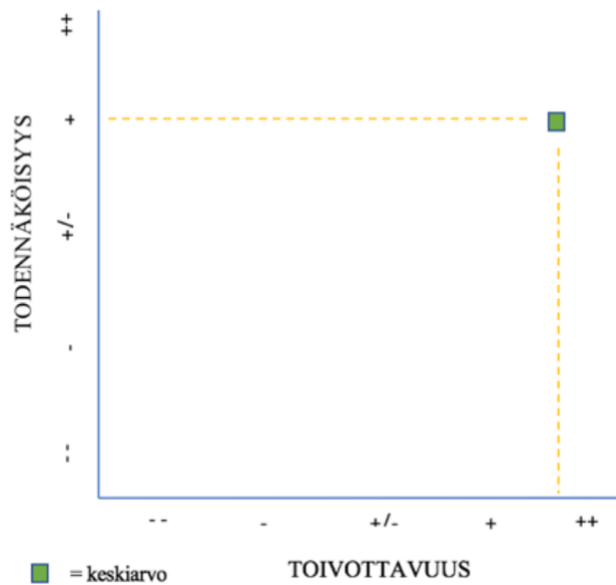
kanssa vai lähdetäänkö suunnittelemaan esimerkiksi Oodiin aktiivista vapaaehtoisten yhteisöä johon myös satunnaiset kirjastonkävijät ovat tervetulleita osallistumaan.

Tämän kysymyksen yhteydessä tuli erään panelistin vastauksessa esille myös se seikka, että kirjaston rooli aktiivisen kansalaisuuden mahdollistajana ei ole itsestään selvä kaikille kansalaistoiminnan tuntijoille.

Tämä on kyllä mielenkiintoinen kysymys. Itsellekin vähän harmaan sumuista aluetta. Onko kirjastoilla jotenkin erilainen rooli kuin muilla julkisilla instituutioilla? Onko aktiivisen kansalaistoiminnan tukeminen julkisten laitosten tehtävä? Joo, kait kyllä. Jos kirjastojen alkuperäinen tehtävä on ollut lukemaan oppiminen, niin onko se rinnastettavissa kansalaisuuteen oppimisena tulevaisuudessa laajemmin?

7.1.4 Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen 2030

Ensimmäisen kierroksen kysymyksessä 1.4.2 panelisteilta kysyttiin näkemystä kirjaston rooliin tukea kaupunkilaisia aktiiviseen kansalaistoimintaan vuonna 2030 (Kuvio 8.). Panelistit näkivät toivottavana, että vuonna 2030 Helmet-kirjastoissa tarjottaisiin mahdollisuuksia aktiiviseen kansalaisuuteen. Se nähtiin myös todennäköisenä tulevaisuudenkuvana. (Kuvio 8.) Yksikään vastaajista ei toivonut, että tukea, innostusta, kannustusta ja rohkaisua olisi vähemmän kuin nyt. Kysymykseen vastasi 7 panelistia.

Kuvio 8. Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen 2030 -toivottavuus ja todennäköisyys.

Vastapainona 1.4.2 vastauksille, viidennen kysymyksen avoimissa vastauksissa tuotiin useampaan kertaan esille myös se, että kirjaston tulee jatkossakin pysyä paikkana, jossa säilyy vapaus vain rauhoittua ilman huonoa omatuntoa osallistumattomuudesta. Toiminnan tarjoaminen ja siihen innostaminen tulisi siis vastaajien mukaan olla mahdollistavaa, -ei velvoittavaa. Avoimia vastauksia annettiin viisi.

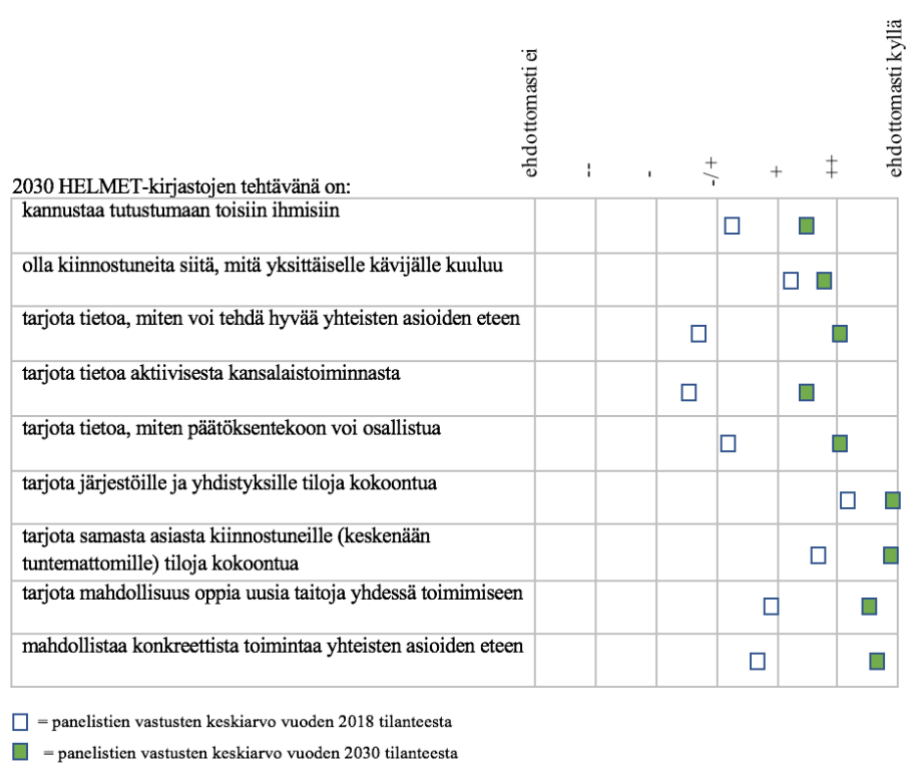
Kirjastoon kuuluu myös vapaus vain rauhoittua ja oleskella

Kirjastoissa täytyy säilyä mahdollisuus oleskella ja olla tarkkailijana

Asiakaskyselyjen mukaan kävijät arvostavat kirjastossa mahdollisuutta että voi tehdä tai olla tekemättä. Kirjastoissa pitää ---- olla tilaa vapauden valtakunnalle. Kansalaisaktivismiin alustana toimiminen on suhteutettava kirjaston muihin yhteiskunnallisiin tehtäviin.

Panelistien vastausten perusteella tulevaisuudessa kirjasto näyttäisi nykyistä todennäköisemmin mahdollistavan konkreettista toimintaa yhteisten asioiden eteen ja tarjoavan mahdollisuuden oppia uusia taitoja yhdessä toimimiseen (Kuvio 9.). Myös tilojen tarjoaminen näyttää entisestään lisääntyvän. Suurin muutos tulee panelistien vastausten perusteella olemaan se, että kirjaston tehtävänä on 2030 tarjota tietoa, miten voi tehdä hyvää yhteisten asioiden eteen ja miten

päätöksentekoon voi osallistua (Kuvio 9.). Toisella kierroksella on kysymys, joka vastaa siihen toteuttaako kirjasto tätä kirjastoammattilaisten voimin, järjestöjen kanssa yhteistyössä vai muilla keinoin.

Kuvio 9. Kirjaston tehtävät 2018 ja 2030.

7.1.5 Kansalaistoiminnan mahdollistaminen kirjastoissa

Ensimmäisen kierroksen kyselyssä panelisteja pyydettiin miettimään, millaisilla toimenpiteillä voitaisiin vahvistaa kansalaistoimintaa kirjastoissa. Panelisteista kahdeksan vastasivat kysymykseen. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa nostettiin esille kaikissa vastauksissa. Mahdollisiksi yhteistyökumppaneiksi nimettiin kansalaistoimijat, yhdistykset, verkostot, sidosryhmät ja kirjastojen ystävät. Toimintamuodoiksi ehdotettiin keskusteluja (2 vastaajaa), tapahtumia ja tilaisuuksia, yhdistystoreja ja messuja (2 vastaajaa) joilla esitellään kolmannen sektorin toimintaa ja toimijoita, teemakuukausia. Lisäksi yksi panelisteista ehdotti Makerspace-toimintaa, kaupunkisuunnitteluun keskittyviä keskusteluiltoja, joissa aitoja mahdollisuuksia vaikuttaa, yhteisiä kehittämissprinttejä ja verkostojen kanssa yhteiskehittämisen työpajoja.

Yhdistystoreja ja -messuja, joilla esitellään kolmannen sektorin toimintaa ja toimijoita. Teemakuukausia vähän koulujen monialaisten oppimiskokonaisuuksien tapaan: aiheen ympärillä tapaamisia, keskusteluja, näyttelyitä, luentoja jne. Kirjasto koollekutsujana ja alullepanijana, ei vain tilantarjoajana. Kursseja ja työpajoja, joilla harjoitellaan fasilitointia, ryhmätyötapoja jne.

Yhden vastaajan mukaan aktiivinen kansalaistoiminta kirjastossa edellyttäisi tiivistä yhteistyötä sidosryhmien kanssa. Yhdistystoimijoiden tekeminen kirjastossa näkyväksi edistäisi yhden vastaajan mukaan kansalaistoiminnan näkyvyyttä ja avoimuutta. Yksi panelisteista näki kirjaston roolin tilojen tarjoajana, toinen peräsi kirjastoilta myös koollekutsuja ja alullepanijan roolia.

7.1.6 Esteet, vinkit ja muut kommentit panelisteilta

Kysymykseen mitä esteitä kansalaistoiminnan mahdollistamiseen kirjastossa liittyy, tuli panelisteilta laaja lista asioita. Seitsemän panelistia vastasi kysymykseen. Kuuden vastauksissa nostettiin enemmän kuin yksi este esille. Asenteet ja pelot nähtiin esteinä kuuden panelistin avoimissa vastauksissa. Muun muassa uskalluksen puute, pelko virheiden tekemisestä, ja siitä ettei kirjasto pysty tasapuolisesti tarjoamaan kaikille mahdollisuuksia. Yksi vastaajista kuvasi esteeksi sen, että ei olisi kiinnostusta yhteistyöhön kansalaistoiminnan kentän kanssa. Kolmen vastaajan kommenteissa esteeksi mainittiin viestintä tai tiedon välittäminen. Tiedonkulku, saatavuus ja ymmärrettävyys koettiin esteinä. Vastauksissa ei perusteltu tarkemmin, mistä tiedosta oli kysymys.

Tieto ei kulje, kommunikaatio ei suju, säännöissä, käytännöissä ja asenteissa voi olla turhaa jäykkyyttä.

Tiloihin liittyvät esteet mainittiin kahdesti. Näiden lisäksi vastauksissa nousi esille muun muassa resurssien puute, se, ettei henkilökunnan kesken ole käyty keskustelua toiminnan perusteluista, säännöissä ja käytännöissä voi olla turhaa jäykkyyttä, osaamisen siiloutuminen ja se, että ei oteta omistajuutta asiasta.

Paneelissa pyydettiin myös vinkkejä Helmet-kirjastoille innostavista tai käyttökelpoisista malleista, ideoista tai toimintatavoista aktiivisen

kansalaistoiminnan tukemiseksi. Vinkkejä annettiin viisi. Ne olivat hyvin erilaisia, kirjaston kokemuksista vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia välittävään sivustoon sekä New Yorkin yleisistä kirjastoista kertovaan elokuvaan. Vinkit on löydettävissä liitteestä 4.

Ensimmäisen kierroksen viimeinen kysymys oli mahdollisuus antaa vapaa sana delfoi -kierrokseen, sen kysymyksiin tai muuhun liittyen. Neljästä vastauksesta kahdessa, panelistit toivat esille näkemyksiään kirjastojen kansalaistoiminnan tilanteesta.

Kirjastot profiloituvat tässä(kin) kysymyksessä kovin eri tavoin, mutta kokonaisuutena näen kansalaistoiminnan osuuden nousevan suhteessa kirjaston kaikkeen toimintaan. Muu asiakaskunta, joka tulee kirjastoon toimittelemaan muita asioita, pitää nähdäkseni huolen siitä, että suhteutus kirjaston toiminnan kokonaisuuteen säilyy.

Liian paljon on tällä hetkellä kyse siitä, että mikä on yksittäisten kirjastovirkailijoiden jne henkilökunnan asenne kansalaistoiminnan edistämiseen ja kansalaisjärjestöjen kanssa yhteistoimintaan. Yhteistyön pitäisi olla rakenteissa. Kirjasto on erinomainen paikka kohtauttaa ihmisiä ja luoda uusia mahdollisuuksia.

7.2 Toisen kierroksen vastaukset

Paneelin toinen kierros sisälsi viisi kysymystä. Toisen kierroksen väittämiin vastasi vaihtelevasti panelisteja. Kolmeen ensimmäiseen kysymykseen vastasi 8 panelistia, neljänteen kysymykseen yhdeksän ja viidenteen kysymykseen seitsemän panelistia. (Taulukko 2.) Paneelissa esitetyt kysymykset ja niihin liittyvät ohjeistukset panelisteille löytyvät liitteestä 4. Seuraavaksi tarkastelen tuloksia tarkemmin.

Taulukko 2. Toisen kierroksen kysymykset ja vastaajamäärät.

Kysymyksen aihe	Vastaajia	Avoimia vastauksia
2.1.Osallistamisen ammattilaiset kirjastossa	8	6
2.2.Kuinka toivottavaa ja todennäköistä on, että kirjaston henkilökunta itse rekrytoi ja perehdyttää vapaaehtoiset vuonna 2030?	8	6
2.3.Kuka konkreettista toimintaa organisoii?	8	5
2.4.Kuka tarjoaa tietoa?	9	2
2.5.Osallistumattomien tukeminen	-	7

7.2.1 Osaamisen ammattilaiset kirjastoissa 2030

Ensimmäisen kysymyksen väitteenä oli: Vuonna 2030 Kirjastojen palkkalistoilla työskentelee nykyistä enemmän osallistamisen ammattilaisia. Väittämään vastattiin kahteen suuntaan skaalautuvalla viisiportaisella asteikolla, jossa kriteerimuuttujina oli toivottavuus ja todennäköisyys.

Panelistien mukaan olisi toivottavaa ja todennäköistä, että kirjastoissa työskentelisi nykyistä enemmän osallistamisen ammattilaisia. Avoimissa vastauksissa, joita oli yhteensä kuusi, kuvailtiin syitä toivottavalle ja todennäköiselle muutokselle. Yksi vastaajista kirjoitti, että kirjastojen rooli on jo nyt muuttunut yhteisöllisemmäksi ja trendi näkyy nousevana. Toinen panelisti pohti, että:

Voi olla että ihmiset eivät enää tyydy vähempään. Osallistamisilmiöt sopivat hyvin kirjaston tehtäväkomboon. Tämän näkee uudesta kirjastolaistakin.

Kolmas vastaaja totesi, että ”Osallistamiseen ja esim. erilaisen vapaaehtoistyön koordinointiin tarvitaan lisää työaikaa jatkossa.” Neljäs panelisti totesi, että julkishallinnon työntekijöitä tulevaisuudessa odotetaan enemmän osallisuuden osaamisalueen hallitsemista. Viideskin panelisti pohti asiaa kirjastojen ammattilaisten näkökulmasta:

On todennäköistä ja toivottavaa, että tähän suuntaan mennään. Osallistaminen on trendi ja välttämättömyys ja kirjastot mitä luontevin paikka sen toteuttamiseen. Henkilökunnalta tämä vaatii uutta osaamista ja asennetta. Kirjastoissa tulee varmaankin työskentelemään sekä osallistamisen ammattilaisia että niitä kirjastoammattilaisia, joilla on useampi tutkinto. Osallistaminen koskettaa joka tapauksessa kaikkia työyhteisöjä ja sen kautta kirjastoissa työskenteleviä. Asiakkaat toimivat kirjastoissa enemmän ja enemmän itsenäisesti, joten kirjastoammattilaisten on löydettävä uusia "tulokulmia" asiantuntijuuteensa. Osa tätä kehitystä on varmaankin osallistamisen ammattilaisten ja osallistamisen tuleminen vahvemmin mukaan kirjastoihin.

7.2.2 Potentiaalisten vapaaehtoisten rekrytointi ja perehdytys

Toisessa kysymyksessä (kysymys 2.2.) selvitettiin, kuinka toivottavaa ja todennäköistä olisi, että kirjaston henkilökunta rekrytoisi ja perehdyttäisi vapaaehtoiset vuonna 2030. Kysymyksen yhteydessä oli kuva vuoden 2014 tehdystä selvityksestä, jossa lueteltiin vapaaehtoistoiminnan muotoja kirjastoissa. (Liite 4.) Vastaaajia pyydettiin oletamaan, että jatkossakin kirjastoissa toimii vapaaehtoisia. Tässäkin kysymyksessä vastaaajia oli 8, joista kuusi kommentoi ajatuksiaan.

Vastaaajat olivat yksimielisiä siitä, että kirjaston vapaaehtoistoiminnassa kirjastolla on vastuuta rekrytoinnista ja perehdyttämisestä. Kolme panelisteista toi avoimissa vastauksissa esille kysymyksen siitä, kuka muu edes voisi perehdyttää kirjaston vapaaehtoistehtäviin.

Vapaaehtoistoiminta kirjastoissa on varmasti myös tulevaisuutta. Vaikea kuvitella, että rekrytointia ja perehdytystä voisi tehdä muut kuin kirjastot itse, sillä he parhaiten tuntevat tarpeensa ja tehtävänsä. Toki yhteistyökumppaneita tarvittanee. Ja tietysti, jos kirjaston tiloissa toimii esimerkiksi kansalaisjärjestöjä tai muita toimijoita, he voinevat toimintaa organisoida yhdessä kirjaston kanssa.

Panelisteista muutamat toivat esille, että sekä perehdytystä että rekrytointia voi tehdä yhteistyössä muiden luontevien tahojen kanssa.

Silloin kun vapaaehtoisten tekemä työ liittyy kirjaston toimintaan, on luonnollista että kirjasto perehdyttää. Voi myös olla kyse toiminnasta, jossa kirjastoammatillinen osaaminen ei ole se tärkein, vaan

vapaaehtoiset ovat pelaamisen / sarjakuvan / kuvataiteen tms. osajia, jolloin perehdytyksessä on enemmän kyse tilojen käytön pelisäännöistä, yhteisistä tavoitteista jne. - joista myös keskustellaan ja neuvotellaan yhdessä.

Kyllä kirjaston kuuluu perehdyttää vapaaehtoiset itse. Rekrytointia puolestaan on luontevaa tehdä yhdessä eri yhteistyötahojen kanssa. Tuo on toivottavaa ja todennäköistä. Toivon, että vapaaehtoistyö kirjastoissa kasvaa ja löytää uusia kaikkia hyödyttäviä muotoja.

7.2.3 Kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan organisointi kirjastossa

Kolmas paneelin kysymys koski konkreettisen toiminnan toteuttamista. Kysymys kuului: Vastausten perusteella kirjaston kävijöille on tarjolla konkreettista toimintaa yhteisten asioiden eteen. Kuka tämän toiminnan todennäköisimmin organisoii? Vaihtoehtoja oli kolme: järjestöt, kirjaston henkilökunta tai kävijät itse. Tämän kysymyksen kohdalla panelistien vastaukset erosivat selkeästi toisistaan. Kolme neljästä kansalaistoiminnan tuntijasta oli sitä mieltä, että ensisijainen vastuu on kansalaisjärjestöillä. Sama suhde, mutta vastakkainen näkemys oli kirjastoalan tuntijoilla, heistä kolme neljästä oli sitä mieltä, että ensisijainen vastuu on kirjastolla. Vastuunkantajia näyttää panelistien näkemysten perusteella löytyvän. Yksi panelisteista nosti esille, että sekä kansalaistoimintaa organisoiville järjestöille että kirjastolle löytyy todennäköisesti organisoitavaa:

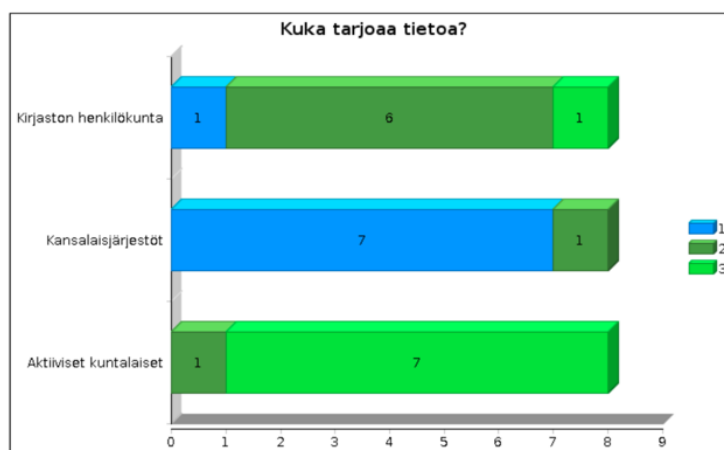
Lukukummius on varmasti hyvin luonteva asia kirjaston henkilökunnan itse organisoida. Joku muu voi olla luontevampi kansalaisjärjestöille. Sanoisin, että riippuu sisällöstä ja siitä, onnistuuko kirjasto luomaan kumppanuustoimintaa järjestöjen kanssa.

Avoimissa vastauksissa tuotiin esille, että myös muut sidosryhmät kuten esimerkiksi kaupungin muut toimialat voisivat ottaa osaa konkreettisen toiminnan organisoimiseen. Yksi vastaajista totesi, että kirjasto tarjoaa ennen kaikkea puitteet ja tukee oman tehtävänsä kautta käsiteltävää asiaa.

7.2.4 Vapaaehtois- ja kansalaistoiminnasta tietoa tarjoavat 2030

Toisen kierroksen neljännessä kysymyksessä palattiin ensimmäisen kierroksen viidennen kysymyksen yhdeksänteen väittämään. Panelisteille kerrottiin, että heidän ensimmäisen kierroksen vastausten perusteella voidaan olettaa, että vuonna 2030 kirjastoissa tarjotaan tietoa siitä, miten voi tehdä hyvää yhteisten asioiden eteen. Toisella kierroksella panelistien tehtävänä oli järjestää tärkeysjärjestykseen tietoa tarjoavat. Vaihtoehtoina oli kansalaisjärjestöt, kirjasto ja aktiiviset kuntalaiset.

Panelistien mukaan tehtävä kuului selkeästi kansalaisjärjestöille (Kuvio 10). Kuviossa sinisellä on merkitty ensisijainen vastuu, tumman vihreällä toissijainen vastuu, vaaleanvihreällä vähäisin vastuu. Väittämään vastasi yhdeksän panelistia.

Kuvio 10. Kenen tehtävänä on tarjota tietoa aktiivisesta kansalaisuudesta.

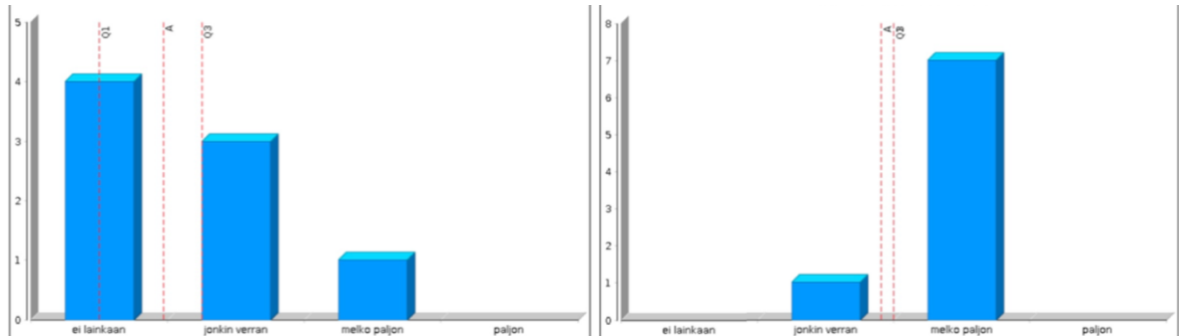
Avoimia vastauksia oli kaksi, joissa toisessa tuotiin taas esille se, että kirjasto tarjoaa tilat.

Tämä on yhteistyön tulosta. Uskon kuitenkin kansalaisjärjestöjen, kaupungin ja yksittäisen ihmisen osuuden suuremmaksi kuin kirjastoammattilasten. Kirjasto tarjoaa tilan ja muuta tukea, joka mahdollistaa kohtaamiset tiedon jakamisen ja yhdessä tekemiseen.

7.2.5 Osallistumattomien tukeminen -keinoja mahdollistamiseen

Viides kysymys toisella kierroksella oli hieman erilainen. Siinä panelisteja pyydettiin siirtymään mielessä 12 vuotta eteenpäin, vuoteen 2030 ja muistelevaan

tulevaisuutta sanallisesti. Kysymyksen yhteydessä oli kuva (Kuvio 11) joka kuvasi panelistien näkemystä ensimmäiseltä kierrokselta osallistumattomien osalta. Ensimmäisen kierroksen väittämistä oli selvinnyt, että osallistumattomien kohdalla tuen muutos nähtiin suurimpana.

Kuvio 11. Vastaus ensimmäisen kierroksen kysymykseen 2.5.

Tehtävänä oli muistella, mikä oli mahdollistanut sen, että osallistumattomille oli tarjottu tukea. Panelisteja pyydettiin pohtimaan erityisesti kansalaistoimijoiden, kirjaston henkilökunnan ja kirjaston käyttäjien osuutta muutoksissa. Myös rakenteisiin pyydettiin kiinnittämään huomiota. (Liite 4).

Vastauksissa panelistit kuvasivat monenlaisia muutoksia kirjastotilojen, yhteistyökuvioiden kehittymisen, kirjaston kävijöiden ja ammattilaisten suhteen. Osassa vastauksista sekoittui kansalaistoiminnan mahdollistaminen ja kirjastojen haaste saada kirjastoon heidät jotka eivät käytä kirjastoja, eli ei-käyttäjät.

Kirjastoja kehitettiin yhä monipuolisimmiksi tiloiksi, missä saattoi oleilla myös ilman odotusta osallistumisesta tai oppimistoiminnasta. Tällainen yleinen hengailu ei luonutkaan levottomuutta vaan rauhaa ja hyväksyvää ilmapiiriä, mikä alkoi vetämään puoleensa myös niitä, joille kirjasto ei aiemmin ollut se paikka mihin tulla. Tätä ei saatu aikaan pelkästään kirjaston omalla toiminnalla vaan laajalla kumppanuudella kaupungin eri sektoreiden kanssa (tai maakunnan kun sote sit joskus kuitenkin toteutui). Muutosta myös vastustettiin, koska kirjaston tilojen ja palvelujen oli erilaistuttava ja monipuolistuttava. Yhteisen kokeilemisen ja avoimen viestinnän kautta kehitystä alettiin kuitenkin pitää hyvänä.

Yhden vastaajan näkemyksen mukaan aluekirjastoilla on suurempi rooli osallistamisessa kuin pienillä kirjastoilla. Toisen vastaajan mukaan kirjastojen välillä voi olla eroja sen suhteen mikä toimija on aloitteentekijänä osallistumattomien tuen tarjoamiseksi.

Kirjastosysteemi on kehittynyt yhä voimakkaammin ”täyden palvelun” aluekirjastoihin ja pieniin kirjastoihin ja aluekirjastoilla on isompi rooli osallistamisessa.

Eri kirjastoissa eri toimijat aloitteellisina. Kirjastolaki kirittää kirjastoja itseään, samoin kansalaisten vaatimukset. Vapaaehtoistoimintaa järjestää moni kirjasto jo nyt.

Kolmessa kommentissa ratkaisuksi ehdotettiin, että kirjastossa koordinoitaisiin vapaaehtoistoimintaa. Ensimmäinen kommentista on kirjastoalan tuntijan, kaksi muuta kansalaistoiminnan tuntijoiden.

Kirjastoihin on palkattu vapaaehtoistyön koordinaattoreita, jotka huolehtivat struktuureista, avustavat ja opastavat ja saattavat toimijoita yhteen - tarvitaan 'välikäsiä', jotka tavoittavat osallistumattomat, jotka eivät tunne mahdollisuuksia, eivät käytä kirjastoa, jne.

Kirjastojen toimivat paikallisina vapaaehtoistyön keskuksina, jossa yhteistyö ja yhdessä tekeminen eri toimijoiden ja kaupunkilaisten kesken on sujuvaa. Kirjastoissa on järjestetty paljon yhteiskehittämistä ja kutsuttu mukaan eri toimijoita ja alueen asukkaita aitoon yhteiseen idoeintiin. Myös vakiintuneet järjestöt eri sektoreilta ovat aktiivisesti läsnä kirjastoissa toimivissa vapaaehtoistyön keskuksissa.

Kirjastoja on kehitetty vapaaehtoistoiminnan keskuksina. Henkilökunnan osaaminen on monipuolistunut TAI on luotu yhteistyörakenteet kansalaistoiminnan kentän kanssa.

Kahdessa vastauksessa oletettiin, että 12 vuoden sisällä kirjastonkävijöiden käsitys kirjastosta ja vapaaehtoistyön mahdollisuuksista on muuttunut.

Kirjaston käyttäjät ovat tietoisempia vapaaehtoistyön mahdollisuuksista, jolloin entistä aktiivisempi rooli tuntuu yhä useammasta luontevalta osalta kirjaston käyttöä.

Ihmisten käsitys kirjastosta on yleisesti muokkaantunut.

8 YHTEENVETO

Ensimmäisen kierroksen tavoitteena oli selvittää kolme asiaa. Ensimmäinen, keiden aktiivista kansalaistoimintaa kirjasto mahdollistaa nyt ja tulevaisuudessa: vaikuttajien, organisaattoreiden, mukaan tulevien vai osallistumattomien. Toiseksi kirjaston suhtautumista kirjaston käyttäjiin yhteistyön näkökulmasta. Kolmanneksi sitä, tarjoaako kirjasto mahdollisuuksia kansalaistoimintaan liittymisen, toiminnan vai jäsentymisen kautta nyt ja tulevaisuudessa. Lisäksi kartoituksessa kevyesti sivuttiin esteitä ja hyväksi koettuja käytäntöjä kansalaistoiminnalle kirjastoissa.

Vuonna 2018 kirjasto mahdollistaa kaikkien edellä mainittujen ryhmien aktiivista kansalaistoimintaa. Vähiten osallistumattomien ja eniten vaikuttajien. Kirjastoissa ei ole panelistien vastausten perusteella selkeästi havaittavaa suhtautumistapaa yhteistyöhön kaupunkilaisten kanssa. Kolmanteen kysymykseen ei tutkimuksessa tullut selkeää vastausta. Liittyminen, toiminta ja jäsentyminen jäivät määrittelemättä tutkimusvaihteessa niin konkreettisesti että tuloksista voisi vetää johtopäätöksiä.

Panelistien mukaan vuonna 2030 kaikkien ryhmien osallisuutta mahdollistetaan selkeästi enemmän. Suurin muutos näyttää tapahtuvan osallistumattomien osalta. Panelistien vastausten perusteella voisi olettaa, että vuonna 2030 kirjastonkäyttäjät kokevat kansalaistoiminnan kirjastoissa normaaliksi osaksi kirjaston arkea. Kansalaistoimijat toimivat kirjaston yhteistyökumppaneina mahdollistamassa aktiivista kansalaistoimintaa.

Toisen kierroksen vastausten perusteella on toivottavaa ja todennäköistä että kirjastoissa työskentelee osallistamisen ammattilaisia. Ovatko osallistamisen ammattilaiset lisäkoulutuksia käyneitä kirjastoalan ammattilaisia, vai työskenteleekö kirjastoissa tulevaisuudessa entistä moniammatillisempi työyhteisö jää nähtäväksi. Vastausten mukaan kirjastojen olisi toivottavaa olla itse vastuussa kirjastoissa toimivien vapaaehtoisten rekrytoinnista ja perehdytyksestä. Toki tiiviissä yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Tiedon lisääminen kansalaistoimintaan osallistumisen mahdollisuuksista nähtiin tässä tutkimuksessa ensisijaisesti kansalaisjärjestöjen tehtäväksi.

9 POHDINTA

Tutkimukseen osallistuneiden mukaan vuonna 2018 Helmet-kirjastoissa ollaan hyvällä alulla kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan mahdollistamisessa. Tällä hetkellä tilanne näyttäytyy positiivisena etenkin vaikuttajien osalta jotka pyrkivät muuttamaan yhteiskuntaa vaikuttamistyön kautta ja organisaattoreiden osalta, eli heidän jotka innostavat muita toimimaan. Näille toimijoille kirjastot tarjoavat muun muassa tiloja ja yhteistyömahdollisuuksia tapahtumien järjestämiseen.

Tutkimukseen osallistuneet panelistit olivat yksimielisiä siitä, että on toivottavaa ja todennäköistä, että kirjastot tukisivat tulevaisuudessa nykyistä enemmän aktiiviseen kansalaisuuteen. Halutessaan kirjastot voivat olla nykyistä aktiivisemmin mahdollistamassa myös osallistumattomien ja mukaan tulevien innostamista aktiiviseen kansalaistoimintaan. Panelistit uskovat, että siihen suuntaan mennään. Panelistien mukaan 2030 osallistumattomille tarjotaan kirjastoissa paljon enemmän mahdollisuuksia aktiivisen kansalaisuuteen kuin nyt.

Kirjasto-organisaation yhteinen näkemys tavoitetilasta ja johdon systemaattinen tuki tavoitetilan saavuttamiseksi saattaisi lisätä yhtenäisempää toimintatapaa vuoteen 2030 mennessä. Ensimmäisenä voisi edistää sitä, että 2014 tehty luonnos vapaaehtoistoiminnasta Helsingin kaupunginkirjastoissa päivitettäisiin, viimeisteltäisiin ja tehtäisiin yhdessä koko pääkaupunkiseutua koskevaksi Helmet-kirjastojen toimintasuunnitelmaksi kansalaistoiminnan edistämiseksi kirjastoissa. Jo sen näkyväksi tekeminen saattaisi innostaa kirjastoja ottamaan aktiivisen kansalaistoiminnan mahdollistamisen osaksi arkea. Tarvitaan myös lisää keskustelua. Keskustelua olisi hyvä käydä sekä pelkästään kirjastoammattilaisten kesken, että tietenkin kaupunkilaisten ja kansalaistoiminnan tuntijoiden välillä. Tapoja tähän ovat esimerkiksi koulutukset kansalaistoiminnasta, työpajat ja viestintä niin kaupunkilaisten suuntaan kuin kirjastoammattilaisten välilläkin. Kirjastoissa jo tapahtuvaa vapaaehtoistoimintaa voisi nostaa esille enemmän. Lisäksi voisi esimerkiksi projektirahoituksella palkata resurssiksi kansalaistoiminnan ammattilaisen tukemaan ja innostamaan kirjastoja toteuttamaan uusia tapoja, joilla kirjasto voisi yhä paremmin vastata tarpeeseen lisätä aktiivista kansalaistoimintaa. Tällöin olisi mahdollisuus löytää ratkaisuja myös siihen, miten muut kuin jo aktiivisille

voitaisiin tarjota mahdollisuuksia päästä hyötymään aktiivisen kansalaisuuden merkityksellisyydestä ja ilosta.

Loppujen lopuksi se, mihin suuntaan kirjastot kansalaistoiminnan mahdollistajana kehittyvät, riippuu meistä: kirjaston käyttäjistä, aktiivisen kansalaisuuden tukijoiden mahdollistajista ja kirjastoalan ammattilaisista. Parhaassa tapauksessa kirjaston käyttäjät näyttävät mihin suuntaan muutosta halutaan viedä, aktiivisen kansalaisuuden tuntijat auttavat kirjastoja löytämään työkaluja ja toimintatapoja sen mahdollistamiseen ja kirjastoalan ammattilaiset ottavat aktiivisen kansalaistoiminnan tukemisen osaksi kirjaston arkea ja toimintakulttuuria. Meitä kaikkia tarvitaan luomaan tulevaisuuden kirjastoja.

Opinnäytetyön idea kypsyi muutaman vuoden. Lopullisen työn tutkimustavoitteet saavutin mielestäni kohtalaisesti. Delfoin kannalta keskeiset piirteet: anonymisuus, asiantuntijuus ja kierrosten limittyminen toisiinsa onnistuivat. Toiselle kierrokselle valitsin perinteisin delfoin tapaan ensimmäiseltä kierrokselta keskeiset kysymykset joihin toisella kierroksella syvennyttiin. Paneeliin osallistui loppujen lopuksi 21 valitsemastani henkilöstä alle 10. Vaikka delfoissa panelistien laatu korvaa määrän, tässä tutkimuksessa vastaajajoukko jäi niin pieneksi, että tutkimuksen johtopäätöksiä ei voi yleistää. Suurempi vastaajamäärä olisi tuonut enemmän luotettavuutta tutkimukselle.

Jälkeenpäin huomasin, että olisi ollut mielekästä tehdä jaottelua erityyppisestä vapaaehtoistoiminnasta. Vapaaehtoistoimintaa olisi voinut jaotella esimerkiksi kirjaston perustehtävää tukevaan vapaaehtoistoimintaan, muuhun vapaaehtoistoimintaan jota kirjaston seinien sisällä mahdollistetaan sekä kirjaston ulkopuolella tapahtuvaan kansalaistoimintaan jossa kirjasto voisi olla mukana.

Tässä työssä eri näkökulmat kirjastojen mahdollistamasta vapaaehtoistoiminnasta sekoittuvat. Jaottelu olisi saattanut selkeyttää myös delfoissa esitettyjä kysymyksiä ja sitä kautta lisätä panelistien kiinnostusta osallistua tutkimukseen. Delfoiprosessissa tavoitteena on se, että kysymyksillä pyritään herättämään panelisteissa halu argumentoida erilaisien tulevaisuuksien puolesta ja vastaan. Paremminkin muotoillut kysymykset olisivat voineet saada keskustelusta vilkkaampaa.

Opinnäytetyöprosessin aikana opin delfoi-prosessista perusteet ja pääsin syventymään kahteen itselleni rakkaan aiheen äärelle. Aiheen kiinnostavuus toi motivaatiota useaan kertaan prosessin aikana. Minua motivoi myös panelistit. He mahdollistivat tämän tutkimuksen tekemisen ja antoivat kommentteillaan mahdollisuuden ymmärtää kirjastojen kansalaistoiminnan mahdollistamisen tilannetta paremmin. Toivon voivani tällä tutkimuksen loppuun saattamisella osoittaa panelisteille, että olen kiitollinen heidän antamastaan ajasta ja ajatuksista.

Työn aiheen koin ajankohtaiseksi ja mielenkiintoiseksi. Toivon lopputuloksen hyödyttävän sekä kirjastoalaa että kansalaistoiminnan ammattilaisia.

LÄHTEET

- BBC. 29.3.2016. Libraries lose a quarter of staff as hundreds close. [Verkkootikkeli]. Lontoo: BBC News. [Viitattu 20.10.2018]. Saatavana: <https://www.bbc.com/news/uk-england-35707956>
- Become a volunteer. [Verkkosivu]. Ei päiväystä. [Viitattu 20.10.2018]. Lontoo: London Public Library. Saatavana: <http://www.londonpubliclibrary.ca/about-my-library/volunteer/become-volunteer>
- EDelphi 2.0. [Verkkosivu]. Ei päiväystä. Otava: Otavan opisto. [Viitattu 18.11.2018]. Saatavana: <https://www.edelphi.org/materials.page>
- Eskelinen, R. 2005. Välittäjä, vapaaehtoistoiminnan malli. Helsinki: Punainen Risti.
- Haasio, A & Vakkari, P. Kirjastolaitos Suomessa. [Verkkosivusto]. Ei päiväystä. [Viitattu 21.5.2018]. Teoksessa: Informaatiotutkimuksen perusteet. Otava: Internetix. Saatavana: http://oppimateriaalit.internetix.fi/fi/avoimet/0viestinta/informaatiotutkimus/po1/p/erusteet/07_03_kirjsuom
- Harju, A. 26.3.2007. Lyhyt oppimäärä kansalais- ja järjestötoiminnan historiaa. [Verkkosivu]. [Viitattu 8.6.2018]. Helsinki: kansalaisyhteiskunta.fi. Saatavana: https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/historiaa/lyhyt_oppimaara_kansalais- ja_jarjestotoiminnan_historiaa
- Harju, A. 19.1.2015. Osallistumattomuuden syyt. [Verkkolehtiartikkeli]. Kansalaisyhteiskunnan verkkolehti. [Viitattu 17.8.2018]. Helsinki: kansalaisyhteiskunta.fi. Saatavana: https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/verkkolehti/aiemmat_kirjoitukset/osallistumattomuuden_syyt.1522.blog
- Hart, Roger (1992) Children's Participation: From Tokenism to Citizenship. Florence: UNICEF International Child Development Centre.
- Kauppi, A. Linturi, H. & Sanisalo, J. 2017. Delfoi-paja 2.-3.2.2017. [Ppt-esitys]. [Viitattu 11.6.2018]. Saatavana: <https://www.slideshare.net/oraakkeli/xamk-2017avaus>
- Kuikka, M. 26.5.2015. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysviraston vapaaehtoistoiminnan seuranta ja arviointi. [Verkkosivusto]. [Viitattu 3.11.2018]. Saatavana: http://www.kansalaisareena.fi/valikko/wp-content/uploads/2015/06/sote_seuranta_MK1.pdf

- Kumpulainen, K. Kirjasto – jokaisen oppimisympäristö? [Verkkosivusto]. Ei päiväystä. [Viitattu 8.6.2018]. verkkohaltuun.fi Saatavana: http://www.verkkohaltuun.fi/kaikkien_kirjasto
- Kuntien vapaaehtoiseksi. [Verkkosivu]. Ei päivystä. Helsinki: Vapaaehtoiseksi.fi. [Viitattu 3.11.2018]. Saatavana: <https://www.vapaaehtoiseksi.fi/minnemenna/kuntien-vapaaehtoistoiminta/>
- Kuusi, O. Delfoi-metodi. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 8.6.2018]. Helsinki: Metodix.fi. Saatavana: <https://metodix.fi/2014/05/19/kuusi-delfoi-metodi/>
- Kuusi, O. & Linturi, H. 2004. Delfoin metodiprosessi. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 8.6.2018]. Helsinki: Metodix.fi Saatavana: <https://www.slideshare.net/oraakkeli/delfoiprosessi>
- Käyttäjät mukana suunnittelussa. [Verkkosivu]. Ei päiväystä. [Viitattu 15.6.2018]. Helsinki: Oodihelsinki.fi Saatavana: <https://www.oodihelsinki.fi/mika-oodi/kayttajat-mukana-suunnittelussa/>
- L1998/904. Kirjastolaki.
- L 29.12.2016/1492. Kirjastolaki.
- Laimio, A. & Välimäki, S. 2001. Vapaaehtoistoiminta kehittyä. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 8.9.2018]. Jyväskylä: Keski-Suomen Sosiaaliturvayhdistys. Saatavana: http://www.kssotu.fi/versova/media/Vapehttoim_KEHITTY.pdf
- Laitila, M. Osallisuuden areenana kirjasto. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. verkkohaltuun.fi. [Viitattu 8.6.2018]. Saatavana: http://www.verkkohaltuun.fi/kaikkien_kirjasto/osallisuuden_areenana_kirjasto
- Linturi, H., Linturi, A. & Rubin, A. 17.12. 2018. e-Delphi. Metodievoluutiota verkossa. [Verkkosivu]. Helsinki: Metodix.fi. [Viitattu 19.12.2018]. Saatavana: <https://metodix.fi/2014/11/26/edelfoi-metodievoluutiota-verkossa/>
- Menestystarina nimeltä kirjasto. 2013. [Video]. Toimittaja R. Taarasti; kuvaus T. Lipponen & P. Somerma; leikkaus T. Lipponen. Helsinki: Kirjastokaista. [Viitattu 6.10.2018]. Saatavana: <https://www.kirjastokaista.fi/kirsti-kekki-menestystarina-nimelta-kirjasto/?autoplay>
- Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) 2015. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 3.11.2018]. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto. Saatavana: http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/pdf/Osallisuus_k_sikirja.pdf

- Mikä Helmet on? [Verkkosivusto]. Ei päiväystä. [Viitattu 19.5.2018]. Helmet.fi. Saatavana: http://www.helmet.fi/fi-FI/Info/Mika_Helmet_on
- Ockenden, N. 29.3.2016. The future of libraries and volunteering. [Blogikirjoitus]. NCVO. [Viitattu 20.10.2018]. Saatavana: <https://blogs.ncvo.org.uk/2016/03/29/the-future-of-libraries-and-volunteering/>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Verkkosivu]. Ei päiväystä. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 4.11.2018]. Saatavissa: https://minedu.fi/avustukset/avustus/-/asset_publisher/yleisten-kirjastojen-valtakunnallinen-kehittamistehtava-alueellinen-kehittamistehtava-erityinen-tehtava-ja-toiminnan-kehittaminen
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 10.11.2016. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetus ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kirjastolaki-uudistuu-aktiivinen-kansalaisuus-demokratia-ja-sananvapaus-uusia-tehtavia
- Pelttari, T. 25.7.2015. Heikki Poroila jatkaa helmet luettelointia Espoon palveluksessa. [Verkkoartikkeli]. Helsinki: Musiikkikirjastot.fi. [Viitattu 28.10.2018]. Saatavana: <http://www.musiikkikirjastot.fi/heikki-poroila-jatkaa-helmet-luettelointia-espoon-palveluksessa/>
- Pessi, A. 2011. Vapaaehtoistoiminta – unelmia ja uhkakuvia systeemiälyn näkökulmasta. [Verkkoartikkeli]. Kansalaisyhteiskunta 2/2011, s. 174-214. [Viitattu 20.10.2018]. Saatavana: https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/51770/KY_2011-2_art_essi.pdf?sequence=1
- Poroila, H. 2015. Espoon vapaaehtoistyöntekijänä työ jatkuu. [Keskusteluryhmän viesti] Helsinki: Kirjastot.fi. [Viitattu 28.10.2018]. Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/forum/musa-helmet/espoo-vapaaehtoistyontekijana-tyo-jatkuu-e8947-.VUsV4dPtIHx>
- Rochester, C., Paine, A. & Howlett, S. 2010. Volunteering and society in the 21st century. [Verkkokirja]. [Viitattu 3.11.2018]. Saatavana: Dawsonera - palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Rubin, A. Tulevaisuudentutkimus tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena. [Verkkosivu]. Ei päiväystä. [Viitattu 11.6.2018]. Helsinki: Metodix.fi. Saatavana: <https://metodix.fi/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuudentutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisenä-tutkimuksena/>
- Selkee, J. 21.2.2017. Kuntaliiton yleiskirje 7/2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Kuntaliitto. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2017/yleisia-kirjastoja-koskeva-lainsaadanto-muuttui-112017-alkaen>

Soininen, I. 5.12.2017. Nasima Razmyar: Kirjasto oodi kertoo meille tärkeistä arvoista. [verkkosivu]. Helsinki: Oodihelsinki.fi. [Viitattu 6.6.2018]. Saatavana: <http://www.oodihelsinki.fi/nasima-razmyar-kirjasto-oodi-kertoo-meille-tarkeista-arvoista/>

Suomen yleisten kirjastojen palvelut. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Kirjastot.fi [Viitattu 10.11.2018]. Saatavana: <https://hakemisto.kirjastot.fi/services>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. 2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Kirjastot.fi. [Viitattu 15.9.2018]. Saatavana: <http://tilastot.kirjastot.fi/>

Tatarus, M. 2007. From library volunteers to community engagers. [verkkosivu]. Romania: Duiliu Zamfirescu vrancea country library. [Viitattu 20.10.2018]. Saatavana: <http://library.ifla.org/2006/1/p-056-tatarus-poster-en.jpg>

Tiitinen, A. & Turunen V. 2017. Nuorisotyötä kirjastoissa. Teoksessa: T.Hoikkala & J. Kuivakangas (toim.) Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 42. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 196. 2017.

Turunen, K. 1989. Mieli ja sielu. Helsinki: Arator oy

Tässä tulee keskustakirjaston kaverit. 23.11.2014. [Verkkosivu]. Helsinki: Oodihelsinki.fi [Viitattu 6.6.2018]. Saatavana: <http://www.oodihelsinki.fi/tassa-tulee-keskustakirjaston-kaverit/>

Vapaaehtoiseksi. 16.7.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Myllypuron monipuolinen palvelukeskus. [Viitattu 3.11.2018]. Saatavana: <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/myllypuro-mpk/vapaaehtoiseksi>

Vapaaehtoistyö Helsingin kaupunginkirjastossa. 22.8.2014. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 27.4.2018]. Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/VapaaehtoisetRaporttiVer20140805.pdf>

Valleala, S. Avoimen datan ja demokratian kirjasto. [Verkoartikkeli]. Ei päiväystä. Helsinki: Oodihelsinki.fi. [Viitattu 6.6.2018]. Saatavana: <http://www.oodihelsinki.fi/avoimen-datan-ja-demokratian-kirjasto/>

Vapaaehtoistoiminnan historia ja tulevaisuus. 12.11.2014. [Video]. Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuusseminaari 2014. Kuvaus: Vattulainen, V. [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: <https://youtu.be/tulnGQIK0Rw>

Vapaaehtoistoiminnan käsikirja. Helsinki: Myllypuron monipuolinen palvelukeskus
Saatavana: Myllypuron monipuolisesta palvelukeskuksesta.

Viherä, M. 1999. Ihminen tietoyhteiskunnassa: kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana. Turku: Turun kauppakorkeakoulu. Publications of the Turku school of economics and business administration. Sarja A-!:1999. Väitösk.

Yeung, A. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa -ihanteita vai todellisuutta?: Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. [verkkoartikkeli]. Helsinki: Kansalaisyhteiskunta.fi. [Viitattu 7.10.2018]. Saatavana:
https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/vapaaehtoistoiminta/aiemmat_artikkelit/vapaaehtoistoiminta_osana_kansalaisyhteiskuntaa_-_ihanteita_vai_todellisuutta.

YKN. Yleisten kirjastojen suunta 2016 -2020. [verkkajulkaisu] Ei päiväystä. Helsinki: Yleisten kirjastojen neuvosto. [Viitattu 7.10.2018]. Saatavissa:
<https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Kontaktointikirje Oodin kurkistuksessa 22.5.

Liite 2. Viestit panelisteille

Liite 3. Ensimmäisen kierroksen kysymykset

Liite 4. Toisen kierroksen kysymykset

Liite 5. Panelistien vinkit

Liite 1. Kontaktointikirje Oodin kurkistuksessa 22.5.

Voisitko olla avuksi?

Kiinnostaako HELMET-kirjastojen kehittäminen kaikille kaupunkilaisille mielekkääksi paikaksi? Onko aktiivinen kansalaisuus tai vapaaehtoistoiminta osa elämääsi/työtäsi tai haluaisitko sen olevan osa sitä?/ Oletko kirjastolaisena kiinnostunut osallisuuden kokemuksesta kirjastoissa? Haluatko olla tekemässä kirjastoista parempia?

Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijana teen lopputyötä HELMET-kirjastojen **tulevaisuudesta kansalaistoiminnan näkökulmasta**. Tutkimus toteutetaan tulevaisuuksien tutkimuksen delfoi-menetelmällä* kesä-heinäkuun vaihteessa verkossa.

Toivoisin mukaan sinut! Aikaa kyselyyn vastaamiseen menee noin 30 min. Mukaan on pyydetty kirjastoalan ammattilaisia, osallisuuden asiantuntijoita, vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreita, aktiivisia kansalaisia ja kansalaisia jotka haluaisivat olla aktiivisia mutta eivät sitä tällä hetkellä ole. Kaikkia yhdistää kiinnostus kirjastoihin ja kaupunkilaisten osallisuuteen.

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta rahallista korvausta tai palkkiota. Sen sijaan saat äänesi kuuluviin, voit olla mahdollisesti vaikuttamassa tulevaisuuteen ja saat muilta vastaajilta ajantasaisia näkemyksiä sinua kiinnostavasta aiheesta. Tutkimuksen tulokset julkistetaan opinnäytetyön muodossa syyskuussa 2018 theseus-verkkopalvelussa.

Jos voit olla mukana opinnäytetyössäni toivoisin sinun vastaavan tähän viestiin kertomalla voitko osallistua a)kesäkuussa b)heinäkuussa. Olen yhteydessä kaikkiin vastanneisiin yhteydessä viikolla 24. Jos tiedät muita aihepiiristä kiinnostuneita, voit jakaa tämän viestin heille ja pyytää ottamaan yhteyttä minuun.

Jos ennen viikkoa 24 tulee kysyttävää, ideoita tai asiaa, saat minuun yhteyden sähköpostiosoitteesta: raisa.baer@gmail.com tai puhelimitse 0406806608.

- ☐ Minulla on pääsy internetin ääreen kesäkuun kahdella viimeisellä viikolla
- ☐ Minulla on pääsy internetin ääreen heinäkuun kahdella ensimmäisellä viikolla.

Näkemykseni tutkimukseen olisi tärkeää
koska: _____

- ☐ Haluaisin osallistua tutkimukseen ja annan luvan tietojeni tallettamiseen opinnäytetyötä varten.

Olen yhteydessä kaikkiin vastanneisiin yhteydessä kesäkuun toisella viikolla. Jos sitä ennen tulee kysyttävää, ideoita tai asiaa, saat minuun yhteyden sähköpostiosoitteesta: raisa.baer@gmail.com tai puhelimitse 0406806608.

Ystävällisin terveisin, Raisa Baer

Liite 2. Viestit panelisteille

KUTSUKIRJE 11.6.2018

Hei,

Olet valikoitunut kansalaistoiminnan, kirjastoalan tai aktiivisen kansalaisuuden mahdollistajan asiantuntijana opinnäytetyöni panelistiksi.

Aktiivinen kansalaistoiminta ja kirjastot sen tukemisessa kiinnostavat niin, että päätin tehdä siitä opinnäytetyön Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opintoihin. Toivon tutkimukseen sinun näkemyksesi.

Mukana on panelisteja kirjastoalan ammattilaisista, kansalaistoiminnan asiantuntijoista ja kirjastojen kehittämisestä kiinnostuneista kaupunkilaista.

Kokemuksesi, näkemyksesi ja ajatuksesi ovat tärkeitä ja toivon että voisit jakaa ymmärrystäsi muiden panelistien kanssa saaden samalla muilta panelisteita uusia näkökulmia. Yhdessä voimme olla tekemässä parempaa kaupunkia meille kaikille.

Paneeliin osallistuminen vie aikaasi noin puoli tuntia (ja kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse vastata kerralla).

Kyselyssä on kaksi osiota. Ensimmäisessä pohditaan kansalaistoiminnan ja kirjastojen nykytilaa. Toisessa pohditaan mahdollisuuksia ja esteitä tulevaisuuden osalta. 1. kierros on Nykytila-Delfoi johon voit osallistua 18.6.-24.6/2018. 2. kierros on Tulevaisuus-Delfoi, jossa on vastausaikaa 27.6-6.7./2018.

Mikä mahtava siirtymä lomille tai lomalla saada uusia ajatuksia syksyyn. Puolen tunnin osallistumisen jälkeen voit jäädä odottamaan tutkimuksen tuloksia, jotka julkaistaan Theseus-verkkosivulla syksyllä 2018.

Saat ensi viikon alussa linkin paneeliin ja hieman ohjeita minulta, joka toimin tutkimuksen fasilitoijana.

Tulevaisuuteen tähyävin terveisin

Raisa Baer, yhteisöpedagogi

Ps. Lopuksi pari sanaa minusta. Olen Novia-ammattikorkeakoulusta valmistunut yhteisöpedagogi. Työskentelin lähes 10 vuotta kansalaistoiminnan kehittäjänä Espoossa. Intohimonani ovat yleisten kirjastojen yhteisöllisyys ja tehtävä kaupunkilaisten tiedon ja taidon lisääjänä ja jakajana. Tällä hetkellä työskentelen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten parissa ja haaveilen nuorisotyöstä Oodissa. Sitä ennen teen tämän opinnäytetyön valmiiksi. Syksyksi olen hakenut yhteisöpedagogiikan YAMK-opintoihin.

Hei,

Aktiivinen kansalaistoiminta ja kirjastot sen tukemisessa kiinnostavat niin, että päätin tehdä siitä opinnäytetyön Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opintoihin. Koska olet valikoitunut opinnäytetyöni asiantuntijaksi, aihe herättäneekin sinussakin kiinnostusta.

Kokemuksesi, näkemyksesi ja ajatuksesi ovat tärkeitä ja toivon että voisit jakaa ymmärrystäsi muiden panelistien kanssa saaden samalla muilta panelisteilta uusia näkökulmia. Yhdessä voimme olla tekemässä parempaa kaupunkia meille kaikille.

Mukana on panelisteja kirjastoalan ammattilaisista, kansalaistoiminnan asiantuntijoista ja kirjastojen kehittämisestä kiinnostuneista kaupunkilaista.

Saat maanantaina 18.6.2018, kun kyselyt aukeavat. Paneeliin osallistuminen vie aikaasi noin puoli tuntia (kaikkiin kysymyksiin ei tarvitse vastata kerralla).

Siihen saakka, kuulemiin!

Tulevaisuuteen tähyävin terveisin

Raisa Baer, yhteisöpedagogi

ALOITUSKIRJE 18.6.2018

Hei,

Nyt on aika oppia ja jakaa tietoa! Delfoi-tutkimus kirjastoista kansalaistoiminnan mahdollistajana alkaa. Ensimmäinen osio on avattu. Kysymyksiin vastataan ensin sokkona, mutta torstaina kysymykset avataan niin, että vastaukset ja argumentit ovat anonyymisti ja reaaliaikaisesti kaikkien panelistien nähtävissä ja kommentoitavissa.

Delfoi-metodi poikkeaa monin tavoin tavallisesta survey-tyyppisestä kyselystä. Delfoissa on kyse asiantuntijoiden arviointi- ja dialogiprosessista, jossa jokainen vastaus, kommentti ja argumentti on reaaliaikaisesti avoin toisten asiantuntijoiden luettavaksi ja kommentoitavaksi. Asiantuntijat ottavat kantaa anonyymisti eli heitä ei voi kannanotoistaan tunnistaa. Vastaajat eli delfoi-kielellä panelistit saavat paitsi kommentoida ja vaikuttaa toisten vastaamiseen myös muuttaa omaa vastaustaan, kun löytävät siihen muulta paneelilta hyvät perusteet.

Paneeli on avoin kommentoitavaksi ja keskusteltavaksi koko Delfoi-kierroksen ajan 24.6.2018 klo 24.00 asti. Omaa vastaamista voit kartuttaa vaikka kysymys ja vastaus kerrallaan. Vastaus tallentuu automaattisesti samalla, kun siirryt seuraavaan kysymykseen. Vaihtoehtona on OHITA KYSYMYKS-painike silloin, kun tulee vastaan kysymys, joka ei kiinnosta tai johon on hankala muodostaa kantaa.

Pääset osallistumaan seuraavasta linkistä: <https://edelfoi.fi/xxx> johon henkilökohtaiset tunnuksesi ovat: Käyttäjätunnus: Salasana: Jos vaihdat salasanasasi alla olevan ohjeen mukaan, uudelleen kirjautuminen on helpompaa.

<https://docs.google.com/document/d/1FvcdqESTNMI03ChI8QOMQ0qpYeuG0BzuPdvZvfbfp4/edit>

Kyselyn kaikkiin osa-alueisiin vastaaminen vie aikaa noin 15-20 minuuttia ja ne hyödyntävät HELMET-kirjastokentää ja innokasta opinnäytetyöntekijää

Terveisin, tutkimuksen fasilitoija Raisa Baer, raisa.baer@gmail.com 0406806608

VÄLIKIRJE 21.6..2018: JO VASTANNEET

Huomenta,

Kiitos että olet jo käynyt vastaamassa kirjastot kansalaistoiminnan mahdollistajina-kyselyyn! Nyt muiden vastaukset ovat reaaliaikaisesti näkyvissä, ja että niitä on mahdollista kommentoida

LINKKI

Muiden kommenttien kommentoinnin lisäksi voit muuttaa ja täydentää omia vastauksiasi, jotka ovat anonyymejä. Vaikka tiedänkin lokikirjasta keitä on käynyt vastaamassa vastaukset ovat tunnistamattomia myös minulle.

Entistä innostuneemmin terveisin,

Raisa Baer

VÄLIKIRJE 22.6.2018: VASTAAMATTOMAT

Huomenta,

Kirjastot kansalaistoiminnan mahdollistajina-paneeliin pääset suoraan alla olevasta linkistä:

LINKKI

Osa kutsutuista on jo ehtinyt vastata ja tervetuloa loputkin! Muiden vastaukset ovat heti nähtävissäsi ja voit myös kommentoida niitä. Jokainen vastaaja on anonyymi paitsi muille vastaajille myös minulle fasilitoijalle.

Terveisin,

Raisa Baer

VÄLIKIRJE 24.6.2018 KOHDERYHMÄT

Huomenta,

Kirjastot kansalaistoiminnan mahdollistajina-paneeli on jo tähän mennessä ollut minulle hieno kokemus! Toivottavasti teillekin! kiitos siitä!

LINKKI

Lähes puolet panelisteista on käynyt jo jakamassa näkökantojaan. Ehdit vielä juhannuksen ajan tutustua muiden näkökulmiin ja halutessasi muokata omaa vastaustasi. Sunnuntaina paneelin ensimmäinen osa sulkeutuu ja valmistaudun paneelin toiseen kierrokseen. Se aukeaa teille panelisteille keskiviikkona 27.6.2018.

Riehakasta juhannusta ja muistakaa pelastusliivit vesillä <3

Kiitollinen,
Raisa Baer

VÄLIKIRJE 27.6.2018: KAIKKI

Huomenta,

Puolet kesää mennyt jo ja niin myös tässä tutkimuksessa on edetty loppupuolelle.

Nyt syvennyttään tulevaisuuteen. Miltä kirjastojen mahdollistama kansalaistoiminta näyttää tulevaisuudessa? Tutustu aineistoon ja anna näkemyksesi yhteiseen käyttöön!

[HYVÄKSYMISLINKKI]

Terveisin, Raisa

Liite 3. Ensimmäisen kierroksen kysymykset

1.1 Mihin lokeroon tunnet kuuluvasi?

1.2. Keille HELMET-kirjastot tarjoavat tukea osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin?

Yleisten kirjastojen Suunta dokumentissa kirjastojen yhdeksi tavoitteeksi on asetettu:

"Kaikille oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskuntaan ja elinympäristöön"

Helpottaakseni vastaustanne, olen ryhmitellyt "kaikki" ihmiset Viherän mukaan neljään ryhmään:

VAIKUTTAJAT = Aloitteellisia toimijoita, jotka osaavat tuoda äänensä kuuluviin ja hoitaa yhteisiä asioita järjestelmien ja virallisten teiden kautta.

ORGANISAATTORIT = Toiminnan ihmisiä, jotka haluavat yhteiseksi hyväksi järjestellä asioita ja saada muutkin innostumaan yhteisestä tekemisestä.

MUKAAN TULEVAT = Eivät ole aloitteentekijöitä, osallistuvat oman aikansa ja halujensa puitteissa muiden järjestämiin tapahtumiin tai olemassa oleviin toimintoihin.

OSALLISTUMATTOMAT = joilla ei ole tietoa, halua tai keinoja osallistua

Kuinka hyvin näille ryhmille kirjastoissa tarjotaan mahdollisuuksia/tukea osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin?

1.3. Kirjastojen suhtautuminen osallistamiseen

Alla on lueteltu erilaisia väittämiä. Kuinka hyvin ne kuvaavat kirjaston ilmapiiriä vuonna 2018 ja 2030?

Väittämät:

- Henkilökunta päättää ja toimii ilman että käyttäjiä kuunnellaan

- Henkilökunta kysyy asiakkaiden mielipiteitä, mutta ne eivät vaikuta toimintaan tai päätöksiin
- Henkilökunta päättää, mihin asiakkaat voivat osallistua tai sanoa mielipiteensä
- Asiakkaat voivat osallistua ja henkilökunta auttaa heitä, ollen kuitenkin auktoriteettiasemassa

1.4.1 Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen, innostaminen, kannustaminen ja rohkaiseminen

HELMET- kirjastoissa tuetaan kävijöitä aktiiviseen kansalaisuuteen tällä hetkellä (2018)

Tässä tutkimuksessa aktiivisella kansalaistoiminnalla tarkoitetaan sellaista toimintaa, joka täyttää seuraavat tunnusmerkit:

- vaikuttamista ja toimimista yhteiseksi hyväksi
- omasta halusta tehtävää palkatonta toimintaa muiden kuin pelkästään oman edun tai sukulaisten hyväksi
- ajan ja osaamisensa antamista yhteiseen hyvään
- vastuun ottamista yhteisistä asioista ja osallistumista niiden hoitamiseen.

1.4.2 Aktiiviseen kansalaisuuteen tukeminen, innostaminen, kannustaminen ja rohkaiseminen

HELMET- kirjastoissa tuetaan kävijöitä aktiiviseen kansalaisuuteen vuonna 2030

Äskeisessä kysymyksessä vastasit nykytilanteeseen. Nyt toivon sinun suuntaavan ajatukset vuoteen 2030. Mikä on kirjastojen rooli aktiivisen kansalaistoiminnan tukemisessa silloin?

Tässä tutkimuksessa aktiivisella kansalaistoiminnalla tarkoitetaan sellaista toimintaa, joka täyttää seuraavat tunnusmerkit:

- vaikuttamista ja toimimista yhteiseksi hyväksi
- omasta halusta tehtävää palkatonta toimintaa muiden kuin pelkästään oman edun tai sukulaisten hyväksi

- ajan ja osaamisensa antamista yhteiseen hyvään
- vastuun ottamista yhteisistä asioista ja osallistumista niiden hoitamiseen.

1.5. Millainen kirjasto on?

Arvioi seuraavia mahdollisia kirjaston tehtäviä vuonna 2018 ja 2030, ja perustele lopuksi kantasi Kommentti- laatikkoon.

- Kirjastoissa kannustetaan tutustumaan toisiin ihmisiin
- Kirjastoissa ollaan kiinnostuneita siitä, mitä yksittäiselle kävijälle kuuluu
- Kirjastoissa tarjotaan tietoa, miten voi tehdä hyvää yhteisten asioiden eteen
- Kirjastoissa tarjotaan tietoa, miten päätöksentekoon voi osallistua
- Kirjastossa on järjestöille ja yhdistyksille tiloja kokoontua
- Kirjastossa on tiloja kokoontua samasta asiasta kiinnostuneiden, (tuntemattomien) ihmisten kanssa
- Kirjastossa opitaan uusia taitoja yhdessä toimimiseen
- Kirjastossa on kävijöille konkreettista toimintaa yhteisten asioiden eteen
- Kirjasto jakaa tietoa aktiivisesti mahdollisuuksia aktiivisesta kansalaistoiminnasta

1.6. Aktiivista kansalaistoimintaa, mutta miten?

Millä toimenpiteillä voitaisiin vahvistaa kansalaistoimintaa kirjastoissa?

1.7. Esteitä?

Millaisilla toimenpiteillä hankaloitetaan aktiivisesta kansalaistoimintaa kirjastoissa?

1.8. Vinkki

Onko sinulla jakaa Helmet-kirjastoille innostava tai käyttökelpoinen linkki, vinkki, malli, idea tai toimintatapa aktiivisen kansalaistoiminnan tukemiseksi?

1.9. Kiitos!

Paneelin kysymykset päättyivät tähän.

Kommenttien kautta pääset keskustelemaan muiden panelistien kanssa. Keskustelun kautta voit syventää omaa ja muiden panelistien ymmärrystä.

Jäikö jotain tärkeää kysymättä? Tai onko jotain muuta mitä haluat sanoa? Sana on vapaa

Liite 4. Toisen kierroksen kysymykset

2.1 Osallistamisen ammattilaiset kirjastoissa

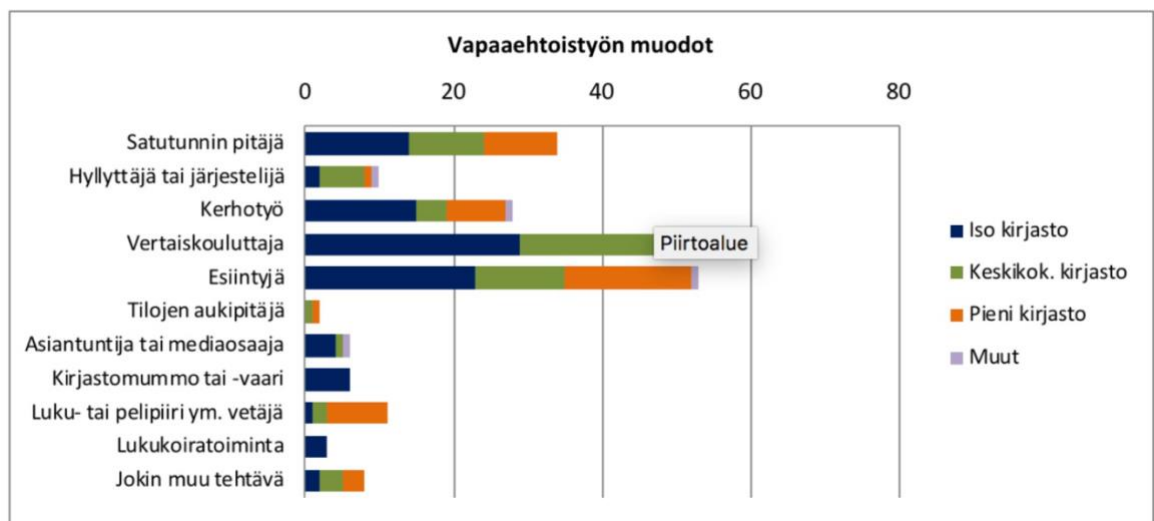
Vuonna 2030 Kirjastojen palkkalistoilla työskentelee nykyistä enemmän osallistamisen ammattilaisia.

Kahden muuttujan asteikkokysymys, 5-portainen asteikko. Kriteerimuuttujina toivottavuus ja todennäköisyys.

2.2 Vapaaehtoiset kirjastoissa

Kirjaston henkilökunta itse rekrytoi ja perehdyttää vapaaehtoiset.

2014 Helsingin kaupunki teki selvitystä kirjastoissa tehtävästä vapaaehtoistoiminnasta. Silloin oli tietoa, että kirjastoissa oli toiminut vapaaehtoisia alla olevissa tehtävissä.

Vuoden 2030 tilannetta ei vielä varmuudella tiedä, mutta oletetaan, että kirjastoissa toimii vapaaehtoisia henkilökunnan kanssa yhteistyössä. Esim. lukukavereina, tapahtumienjärjestäjinä, kielikummeina.

Kuinka toivottavaa ja todennäköistä on, että kirjaston henkilökunta itse rekrytoi ja perehdyttää vapaaehtoiset vuonna 2030?

2.3 Kuka konkreettista toimintaa organisoii?

Vastausten perusteella kirjaston kävijöille on tarjolla konkreettista toimintaa yhteisten asioiden eteen. Kuka tämän toiminnan todennäköisimmin organisoii?

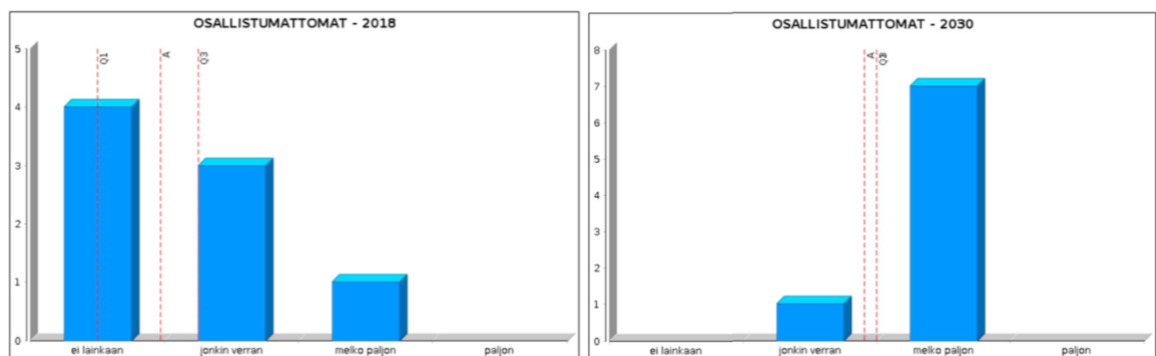
2.4. Kuka tarjoaa tietoa?

Vastausten perusteella vuonna 2030 kirjastoissa tarjotaan tietoa siitä, miten voi tehdä hyvää yhteisten asioiden eteen. Laita järjestykseen, ketkä tätä tietoa tarjoaa. Ylimmäksi se, jolle tehtävä ensisijaisesti kuuluu.

2.5 Osallistumattomien tukeminen

Edellisellä kierroksella vastasitte kysymykseen, kuinka eri ryhmille kirjastoissa tarjotaan mahdollisuuksia /tukea osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin.

Suurin muutos vastausten perusteella tulee tapahtumaan "osattomien" kohdalla. Osattomat= Heitä, joilla ei ole halua tai keinoja osallistua. 2030 heille tarjotaan melko paljon tukea.

Nyt muistellaan tulevaisuutta. Siirry mielessäsi 12 vuotta eteenpäin, vuoteen 2030. Muistele, mikä tämän muutoksen sai aikaan. Mikä oli kirjastoalan ammattilaisten, kansalaisjärjestöjen ja kirjaston käyttäjien osuus muutoksessa? Mitä muutoksia rakenteisiin piti tehdä, että tuen tarjoaminen mahdollistui?

Liite 5. Panelistien vinkit

Ex Libris -dokkari New Yorkin yleisestä kirjastosta kuvaa hyvin sitä kirjavuutta (ja haasteellisuutta), mitä hyvät kirjastopalvelut tänä päivänä ovat.

Vapaaehtoistoiminnan messujen järjestäminen Ison Omenan kirjastossa syksyllä 2017

Pienessä kirjastossa kaupunginosayhdistyksen kanssa vuosittain toteutettava tapahtuma sai ihmisiä kiitettävästi liikkeelle. Isossa kirjastossa supersuosituksen kielikahvilatoiminnan keskiössä ovat vapaaehtoiset ja osallistujien keskinäinen vuorovaikutus. Perhekahvilat, joissa sisällön tuottavat sidosryhmät ja asiakkaat. Monikulttuuriset juhlat ja messut, asukasfoorumit, paikallisten toimijoiden järjestämät kaikille avoimet tapahtumat ym.

<http://www.pillarnonprofit.ca/content/organization/661>

[https://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Tietoa_Espoosta/Julkaisut/Make_with_Espoo_tuoteperhe\(141948\)](https://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Tietoa_Espoosta/Julkaisut/Make_with_Espoo_tuoteperhe(141948))